

Laagland Archeologie Rapport 969

Archeologisch bureauonderzoek

**Ligtenbergerveld, Rijssen,
gemeente Rijssen-Holten
(OV).**

oktober 2022

Versie 2 (definitief)

In opdracht van:
Gemeente Rijssen-Holten

Colofon

Laagland Archeologie Rapport 969

Archeologisch bureauonderzoek Ligtenbergerveld te Rijssen, gemeente Rijssen-Holten (OV)

Auteur: [REDACTED]

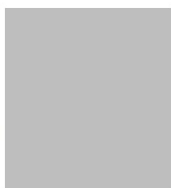
In opdracht van: Gemeente Rijssen-Holten

Foto's en tekeningen: Laagland Archeologie

Status rapport: definitief

Controle: [REDACTED]

Autorisatie: [REDACTED]

E-mail: [REDACTED]

KvK-Nummer: [REDACTED]

© Laagland Archeologie BV, Almelo, oktober 2022

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie of op welke wijze dan ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgevers. Laagland Archeologie BV aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

Samenvatting

Laagland Archeologie heeft in augustus-september 2022 een Archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd aan de Ligtenbergerveld te Rijssen. Het onderzoek vond plaats in verband met de ruimtelijke procedure rondom de mogelijke uitbreiding van het bedrijventerrein op het Ligtenbergerveld.

Het onderzoek is uitgevoerd conform de protocollen SIKB KNA 4002.

Het bureauonderzoek had tot doel een archeologisch verwachtingsmodel op te stellen. Centraal staat daarbij de vraag of en zo ja welke archeologische resten (complextype, datering, diepteligging en gaafheid) in het plangebied kunnen worden verwacht. Hiertoe zijn landschappelijke, archeologische en historische bronnen geraadpleegd.

Het plangebied ligt in een zone met verspoelde dekzanden. In het noordelijke deel ligt vermoedelijk een droogdal. Tussen 5500 en 3850 voor Chr. (Laat-Mesolithicum – Midden-Neolithicum) raakte het gebied begroeid met veen. Dit veen is ter plaatse overwegend in de Nieuwe Tijd ontgonnen. Bodemkundig valt het terrein grotendeels binnen een zone met gooreerdgronden en moerige eerdgronden. Het nog aanwezige eerdek kan gezien worden als het restant van het oorspronkelijke veenpakket. Op basis van bodemkundige boringen in het plangebied kan aangenomen worden dat de dekzandtop in het plangebied weinig morfologische dynamiek kent: het is een vlak gebied waarbij alleen (recente) bodemverstoringen verschillen veroorzaken. In alle boringen is sprake van een AC-profiel. In een aantal boringen zijn nog resten van een veenpakket in de A-horizont gezien. De A-horizont is gemiddeld ongeveer 30 cm dik. In de omgeving zijn geen archeologische bekend. Nabij het plangebied is verkennend booronderzoek uitgevoerd waaruit een AC-profiel blijkt.

Mogelijk stroomde een zijtak van de Regge langs het oostelijke plangebied. Op oude kaarten vanaf 1677 is binnen het plangebied geen beekloop aangeduid, maar ten noorden en zuiden zijn nog wel delen van een beekloop te zien. Mogelijk is de waterloop al vroeg in de Nieuwe Tijd of wellicht de Late Middeleeuwen gekanaliseerd. Op de vermoedelijke locatie van de oude beekloop is in recente tijden een nieuwe meanderende beek aangelegd.

Archeologische resten worden niet verwacht. We adviseren dan ook geen vervolgonderzoek uit te voeren en het plangebied vrij te geven voor het aspect archeologie.

Dit advies is overgenomen door de bevoegde overheid, de gemeente Rijssen-Holten. De gemeente wordt hierin vertegenwoordigd door haar deskundige, [REDACTED].

Mochten tijdens de werkzaamheden onverhoopt toch archeologische resten worden aangetroffen, of resten waarvan redelijkerwijze kan worden vermoed dat het om archeologische resten gaat, dan geldt op grond van de Erfgoedwet (art. 5.10) een meldingsplicht. Dit kan bij de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE, www.cultureelerfgoed.nl).

Samenvatting	3
1 Inleiding	5
1.1 Aanleiding onderzoek	5
1.2 Afbakening plan- en onderzoeksgebied	5
1.3 Administratieve gegevens	6
1.4 Huidige situatie en toekomstig gebruik	8
1.5 Gemeentelijk beleid	9
1.6 Onderzoeksdoel	9
2 Inventarisatie	10
2.1 Inleiding	10
2.2 Landschappelijke ontwikkeling	10
2.3 Archeologie	16
2.3.1 Bekende archeologische waarden	16
2.3.2 AMK-terreinen	16
2.3.3 Gemeentelijke verwachtingskaart	16
2.3.4 Eerder archeologisch onderzoek	16
2.4 Historie	17
3 Conclusie en verwachtingsmodel	21
3.1 Conclusie	21
3.2 Verwachtingsmodel	21
3.3 Advies	22
literatuur	23
BIJLAGE 1 AMZ-cyclus	25
BIJLAGE 2 Archeologische perioden	26
BIJLAGE 3 Geomorfologische kaart	27
BIJLAGE 4 Actueel Hoogtebestand Nederland	28
BIJLAGE 5 Gemeentelijke archeologische verwachtingskaart	29
BIJLAGE 6 Bodemkaart	30
BIJLAGE 7 Waarnemingen, AMK-terreinen en onderzoeksmeldingen	31
BIJLAGE 8 Boorpuntenkaart DINO-loket	32
BIJLAGE 9 Boorstaten DINO-loket	33
BIJLAGE 10 Verklarende woordenlijst	40

HOOFDSTUK 1 INLEIDING

1.1 AANLEIDING ONDERZOEK

De aanleiding voor het onderzoek vormt de mogelijke uitbreiding van het bedrijventerrein op het Ligtenbergerveld te Rijssen, gemeente Rijssen-Holten (OV). Hiertoe is een bestemmingsplanwijziging vereist. De gemeente Rijssen-Holten heeft een eigen archeologiebeleid. Op basis van het bestemmingsplan dient archeologisch onderzoek uitgevoerd te worden om aan te tonen dat eventueel aanwezige archeologische waarden niet onevenredig worden of kunnen worden geschaad door de geplande bouwactiviteiten. De opdrachtgever beoogt met het onderzoek te voldoen aan de gemeentelijke regelgeving omtrent archeologie. Aanvullende wensen zijn niet kenbaar gemaakt.

1.2 AFBAKENING PLAN- EN ONDERZOEKSGBIED

Het plangebied betreft de Ligtenbergerveld in Rijssen, gemeente Rijssen-Holten (OV), zie onderstaande afbeelding.

Afbeelding 1. Ligging van het plan- en onderzoeksgebied. Bron: pdok.nl

Het plangebied heeft een omvang van circa 44,5 ha. Voor een beter begrip van de bodemkundige omstandigheden en de archeologie van de planlocatie is een groter gebied bestudeerd. Een zone van 500 m rondom het plangebied wordt voldoende geacht om de archeologische potentie van het plangebied in kaart te brengen. Deze zone wordt aangeduid als 'onderzoeksgebied'.

1.3 ADMINISTRATIEVE GEGEVENS

ADMINISTRATIEVE GEGEVENS	
Provincie	Overijssel
Gemeente	Rijssen-Holten
Plaats	Rijssen
Beheerder/eigenaar grond	gemeente Rijssen-Holten
Toponiem	Ligtenbergerveld
Kadastrale perceelnummer(s) ¹	RSN01-L-55, -56, -57, -64, -65, -66, -67, -69, -70, -71, -72, -73, -74, -90, -91, -93, -94, -95, -98, -101, -104, -115, -116, -118, -119, -120, -121, -122, -124, -125, -130, -496, -498, -507, -508, -515, -516, -518, -519, -520, -521, -522, -525, -527, -529, -578, -579
Laagland Archeologie projectnummer	EB-RILI221

¹ kadastralekaart.com

Archeologisch bureauonderzoek Ligtenbergerveld te Rijssen, gemeente Rijssen-Holten,
Overijssel

Datum conceptrapportage	7-9-2022
Datum definitief rapport	19-10-2022
XY-coördinaten	230095/482320
	230575/482270
	229925/481575
	230420/481360
Kaartblad ²	28D
Oppervlakte/lengte Plangebied	circa 44,5 ha
Datering	Laat-Paleolithicum - Vroeg-Neolithicum
Complextype	bewoning (inclusief verdediging)
Onderzoeksmeldingsnr	5290250100
AMK-terrein	n.v.t.
Vondstmeldingsnr.	n.v.t.
Type onderzoek	Archeologisch bureauonderzoek
Opdrachtgever	Gemeente Rijssen-Holten
Goedkeuring bevoegde overheid	5-10 -2022
Bevoegde overheid	gemeente Rijssen-Holten
Adviseur namens bevoegde overheid	
Beheer documentatie	E-depot voor de Nederlandse archeologie Archief Laagland archeologie BV
Uitvoerder	
Projectleider/opsteller onderzoek	

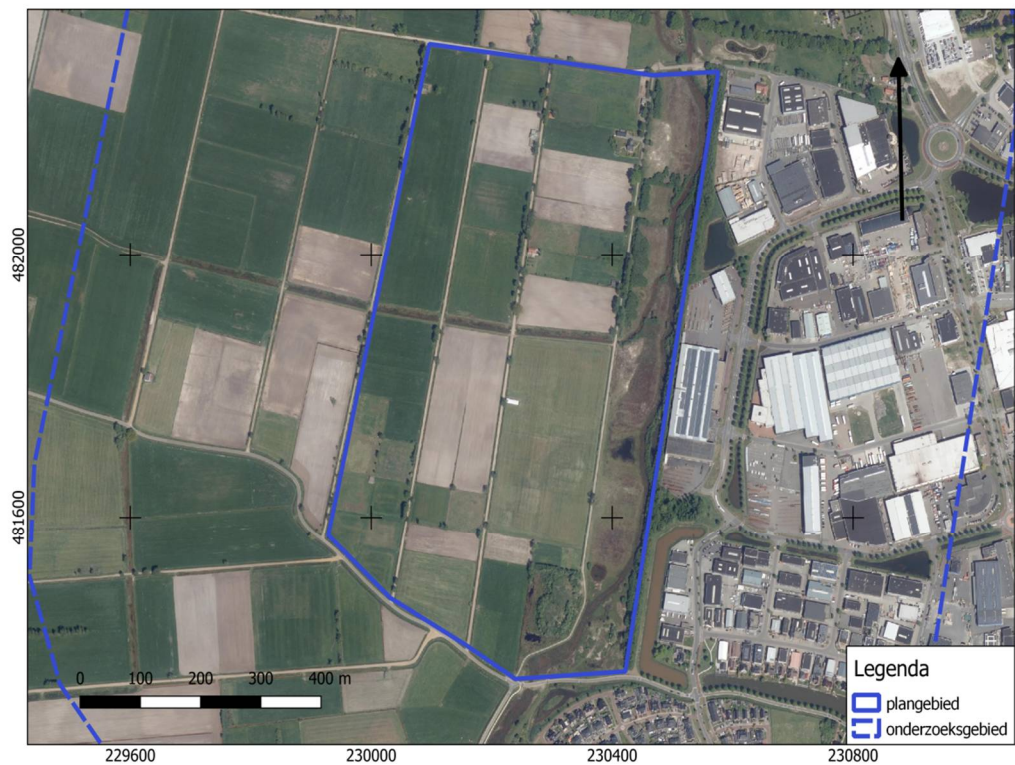
Tabel 1. Objectgegevens.

² www.imergis.nl/htm/opentopo800.htm

1.4 HUIDIGE SITUATIE EN TOEKOMSTIG GEBRUIK

Het plangebied is momenteel hoofdzakelijk in gebruik als grasland en akker (maïsteelt).³ De meest oostelijke strook is ingericht als natuurgebied waardoor een beek meandert (Elsenerbeek; ter hoogte van het plangebied is de beekloop na 2000 aangelegd). Het terrein bevat voor zover bekend geen kelders of andere ondergrondse kunstwerken en er zijn geen historisch waardevolle bouwwerken in het plangebied aanwezig.⁴

In dit stadium is de exacte invulling van de plannen nog niet bekend. De milieutechnische condities, huidige en eventuele nieuwe waterpeil en of en zo ja wie de toekomstige gebruiker(s) wordt/worden zijn in dit stadium evenmin bekend. Onderstaande afbeelding toont de huidige situatie.

Afbeelding 2. Huidige situatie. Bron: pdok.nl

³ bron: boerenbunder.nl

⁴ bron: gemeentelijke monumentenlijst

1.5 GEMEENTELIJK BELEID

In het bestemmingsplan (Buitengebied Rijssen-Holten) is het aspect archeologie niet opgenomen. In dat geval prevaleert de gemeentelijke archeologische verwachtingskaart (Bijlage 5). Hierop ligt het plangebied grotendeels in een zone met een lage verwachting. Hieraan is geen archeologische onderzoeksplicht gekoppeld onder voorwaarde dat de planlocatie geheel in een lage verwachtingszone ligt en/of grenzend aan de planlocatie geen waardevol archeologisch terrein aanwezig is.

Binnen het plangebied komt een relatief kleine zone voor met een middelhoge verwachting. Dit impliceert dat voor het deel met de lage verwachting archeologisch onderzoek is vereist. Voor gebieden met een middelhoge verwachting is archeologisch onderzoek vereist bij ingrepen dieper dan 40 cm met een oppervlak van minimaal 2500 m². Voorts komen binnen het plangebied een aantal zones met verstoringen voor. De diepte daarvan is niet bekend. Bij ingrepen dieper dan de archeologische laag is archeologisch onderzoek noodzakelijk.

De omvang van de geplande verstoringen overschrijdt de vrijstellingsgrenzen zoals die in het vigerende gemeentelijk archeologiebeleid zijn aangegeven.

1.6 ONDERZOEKSDOEL

Het uitgevoerde onderzoek behoort tot de eerste fasen in het huidige archeologische onderzoeksproces (zie bijlage 1). De initiatiefnemer is bezig met een haalbaarheidsstudie, waarbij het thema archeologie een van de onderzoeksthema's is. Het bureauonderzoek heeft tot doel een archeologisch verwachtingsmodel op te stellen aan de hand van bestaande bronnen, en te bepalen of en zo ja welke delen van het plangebied in aanmerking komen voor vervolgonderzoek. Het verwachtingsmodel wordt getoetst en zo nodig aangevuld door middel van een verkennend booronderzoek. Op grond van de resultaten van dit onderzoek kan worden beoordeeld of en zo ja, welke vorm van vervolgonderzoek nodig is om de archeologische waarde van het gebied te kunnen vaststellen.

HOOFDSTUK **2** INVENTARISATIE

2.1 INLEIDING

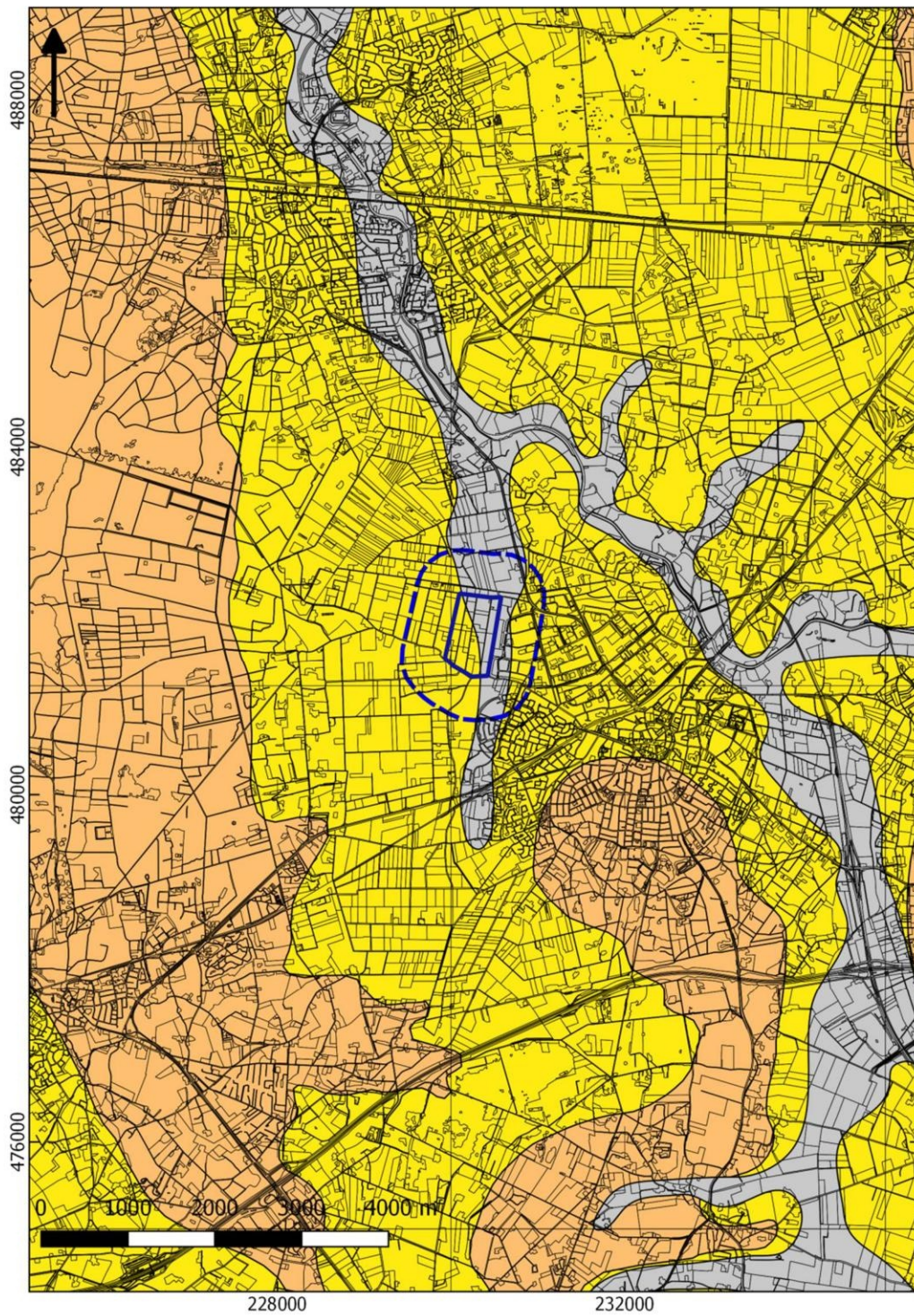
In dit hoofdstuk worden de relevante landschappelijke ontwikkeling en huidige bodemkundige situatie beschreven. Tevens wordt ingegaan op de bekende archeologische waarden in de omgeving van het plangebied en de historische situatie. Voor wat betreft de in de tekst genoemde archeologische perioden wordt verwezen naar bijlage 2.

2.2 LANDSCHAPPELIJKE ONTWIKKELING

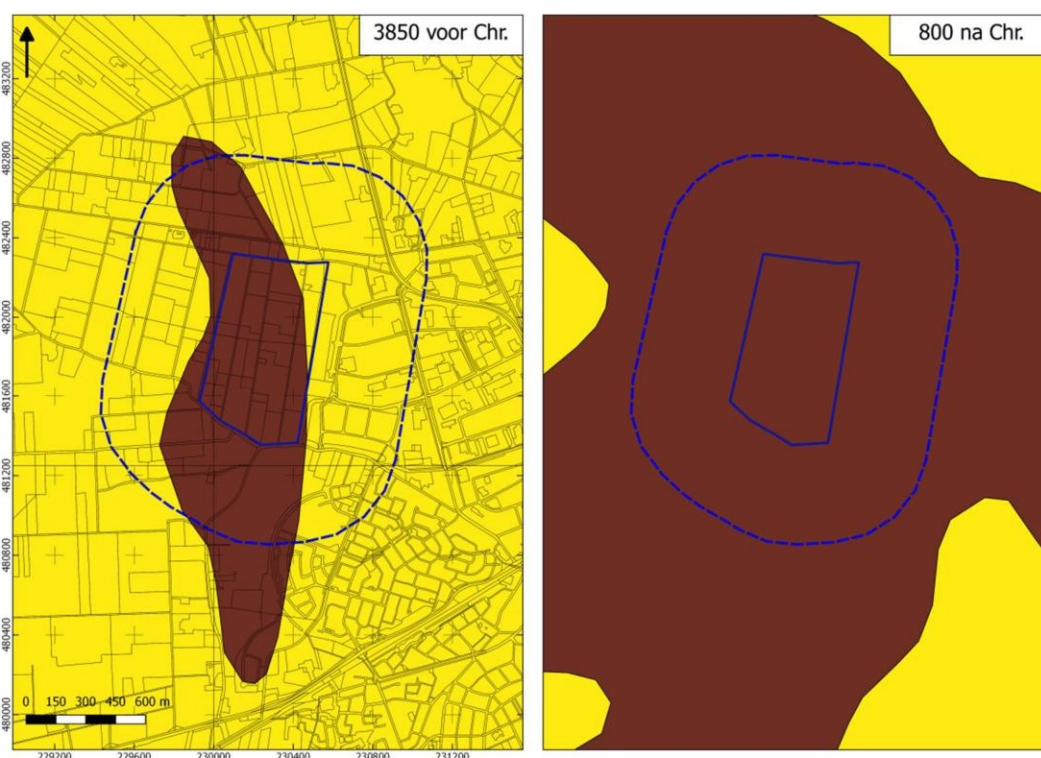
Het plangebied ligt in het Overijssels-Gelders zandgebied. Dit landschap is gevormd tijdens de voorlaatste ijstijd (Saalien) en de laatste ijstijd (Weichselien). Kenmerkend voor dit gebied is het dekzandlandschap, met dekzandvlakten, -welingen en -ruggen. Beken doorsnijden dit landschap en her en der komen grotere en kleine stuwwallen voor. Gedurende het Saalien was dit deel van Nederland geheel met landijs bedekt dat een dikte van honderden meters kon bereiken. De stuwwallen ontstonden langs de flanken en het front van de voortkruisende, dikke ijsmassa. Ze bestaan uit oudere afzettingen van de voorloper van de Rijn (klei, zand, grind), die door de gletsjers zijn weggedrukt. De glaciële afzettingen zijn hier afkomstig van de ijsskap en worden gerekend tot de Formatie van Drenthe. Tijdens de laatste fasen van het Weichselien werd het keileem afgedekt door dekzand (Formatie van Boxtel, Laagpakket van Wierden).

Tegen het einde van de laatste ijstijd (Weichselien) lag het plangebied grotendeels in een dekzandgebied, zie onderstaande afbeelding. Aan de oostzijde lag een beekdal, een aftakking van de latere Regge die hier tot in ieder geval de Late Middeleeuwen stroomde.

Ruim 2400 m westelijker ligt een stuwwal (Holterberg). Ongeveer 1400 m ten zuidoosten ligt nog een kleinere stuwwal. Tussen 5500 en 3850 voor Chr. ontstond veengroei in het plangebied. Dit veenpakket kon zich in de navolgende eeuwen geleidelijk uitbreiden tot aan de Late Middeleeuwen; vanaf de Late Middeleeuwen werd op toenemende schaal veen ontgonnen. Tegenwoordig is het veen in het plangebied grotendeels verdwenen.

Afbeelding 3. Paleogeografische situatie rond 9000 voor Chr. (naar Vos e.a., 2020).

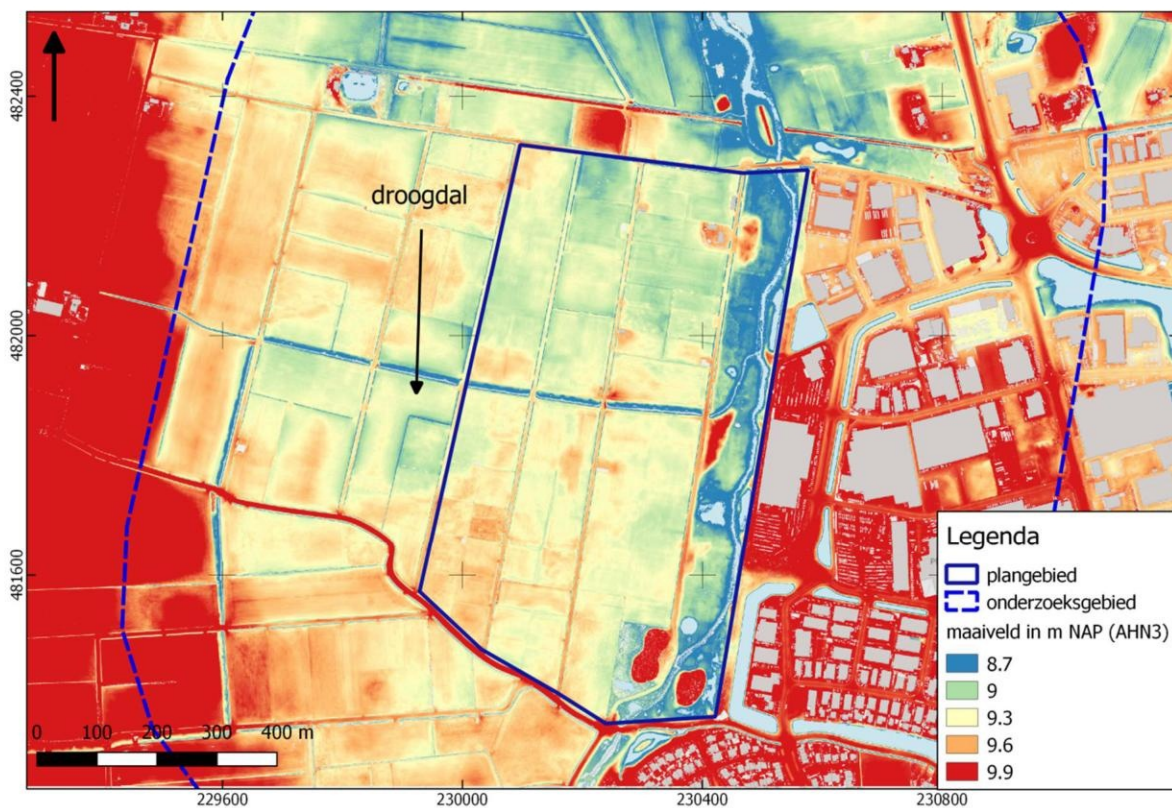
Afbeelding 4. Paleogeografische situatie rond 3850 voor Chr. en 800 na Chr. (naar Vos e.a., 2020).

Op de geomorfologische kaart (Bijlage 3) ligt het plangebied in een zone met verspoelde dekzanden. Verspoelde dekzanden zijn in de laatste fasen van de laatste ijstijd – vroeg-Holoceen gevormd. Tijdens de vorming nam de sneeuwmassa veel dekzand op. Tijdens het voorjaar smolt de sneeuw en kwam het dekzand weer vrij, dat daarbij in de relatief lage gebieden werd afgezet. Deze zanden konden naderhand weer verstuiven.

Op het AHN (Actueel Hoogtebestand Nederland), zie bijlage 4 is te zien dat het plangebied in een relatief laag gebied ligt. Het beeld wordt enigszins vertekend door dat de grond onder de bebouwde kom van Rijssen (oostelijk van het plangebied) is opgehoogd. Westelijk is de stuwwal te zien (rood/oranje). De overgangszone tussen de stuwwal en het laaggelegen plangebied wordt gevormd door hellingafspoelingen.

Onderstaande afbeelding toont een detailopname van het plangebied op het AHN. In de zuidelijke helft van het plangebied is een ietwat grillige bodemmorfolgie te zien, wat meestal kenmerkend is voor een afgegraven veenvlakte. In het meest oostelijke deel van het plangebied zijn een aantal (recente) storthopen te zien (rood). De huidige beekloop is recent aangelegd. Het maaiveld rondom de beekloop is iets verlaagd.

In het noordelijke plangebied is een laagte te zien, die in westelijke richting doorloopt naar de stuwwal. Hier is waarschijnlijk sprake van een droogdal, een langgerekte laagte die gedurende de voorlaatste en laatste ijstijd (Saalien respectievelijk Weichselien) is ontstaan. De bodem was destijds permanent bevroren, waardoor smeltwater niet in de ondergrond kon wegzakken. In de relatief warmere seizoenen verzamelde dit smeltwater zich in de lagere delen van het landschap, waarbij geulen in de hard bevroren grond werden uitgesleten. Na de laatste ijstijd zijn de droogdalen meestal niet meer watervoerend geweest omdat het water kon wegzakken in de ondergrond.

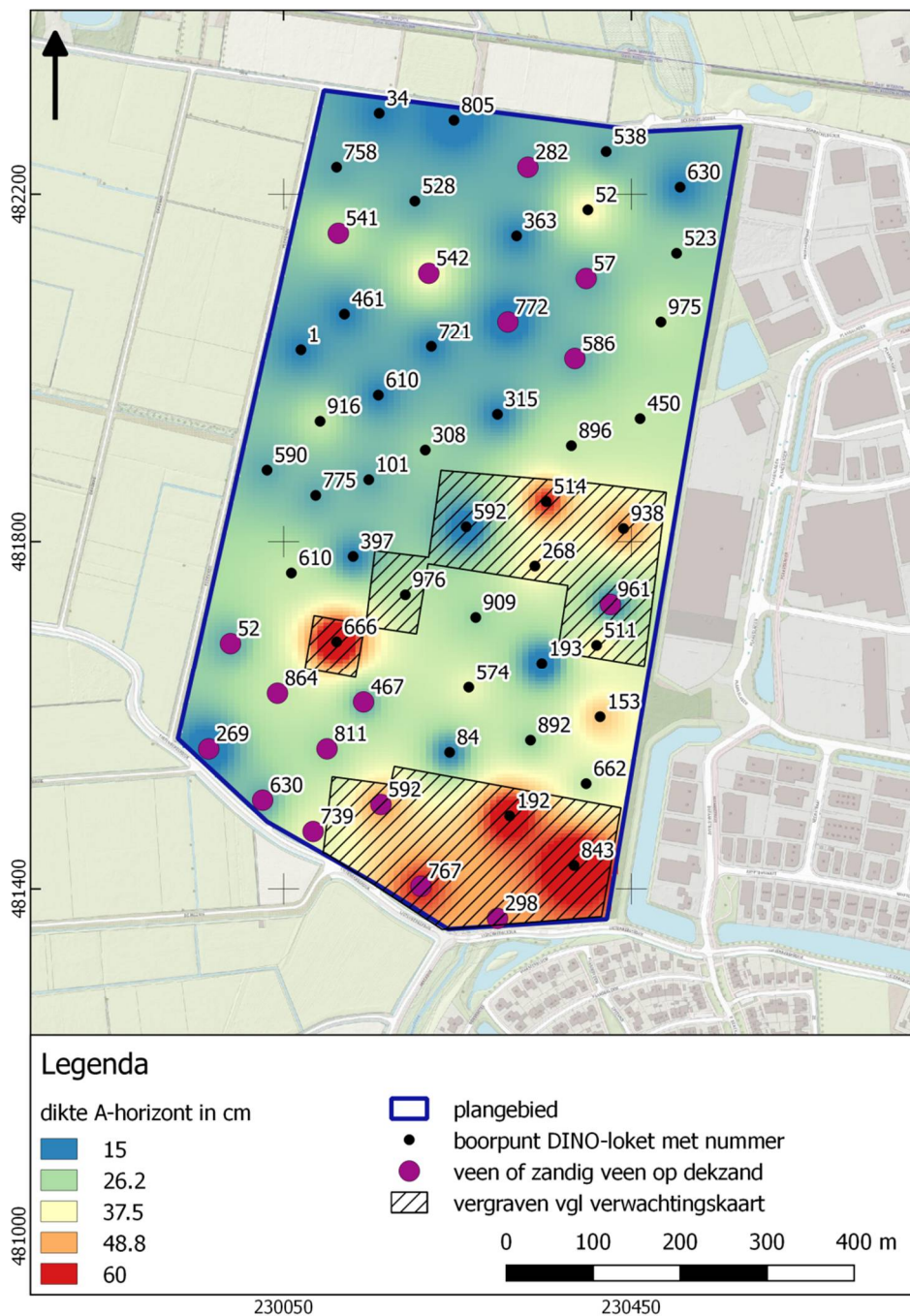
Afbeelding 5. Detailopname van het plangebied op het AHN.

Bodemkundig (bijlage 6) ligt het gebied overwegend in een zone met gooreerdgronden en moerige aardgronden. Dekzand ligt steeds ondieper dan 120 cm –mv. In de dekzandtop is geen sprake van bodemvorming. De eerddeken kunnen gezien worden als een restant van het oorspronkelijke veenpakket.

In en rondom het plangebied zijn in 2017 een groot aantal bodemkundige boringen gezet. De (verwerkte) boorstaten van de boringen in het plangebied zijn opgenomen in Bijlage 9; de locaties van de boorpunten zijn afgebeeld in Bijlage 8. In alle boringen is sprake van een AC-profiel. De A-horizont heeft een gemiddelde dikte van 28 cm (modus = 20 cm; mediaan = 22 cm), met uitschieters naar maximaal 80 cm.

Onderstaande kaart geeft een interpolatie van de dikte van de A-horizont in het plangebied. Op deze kaart zijn enerzijds boringen aangegeven waar deze A-horizont uit veen of zandige veen bestaat. Anderzijds zijn op deze kaart de vlakken aangegeven die volgens de gemeentelijke verwachtingskaart vergraven zijn.⁵

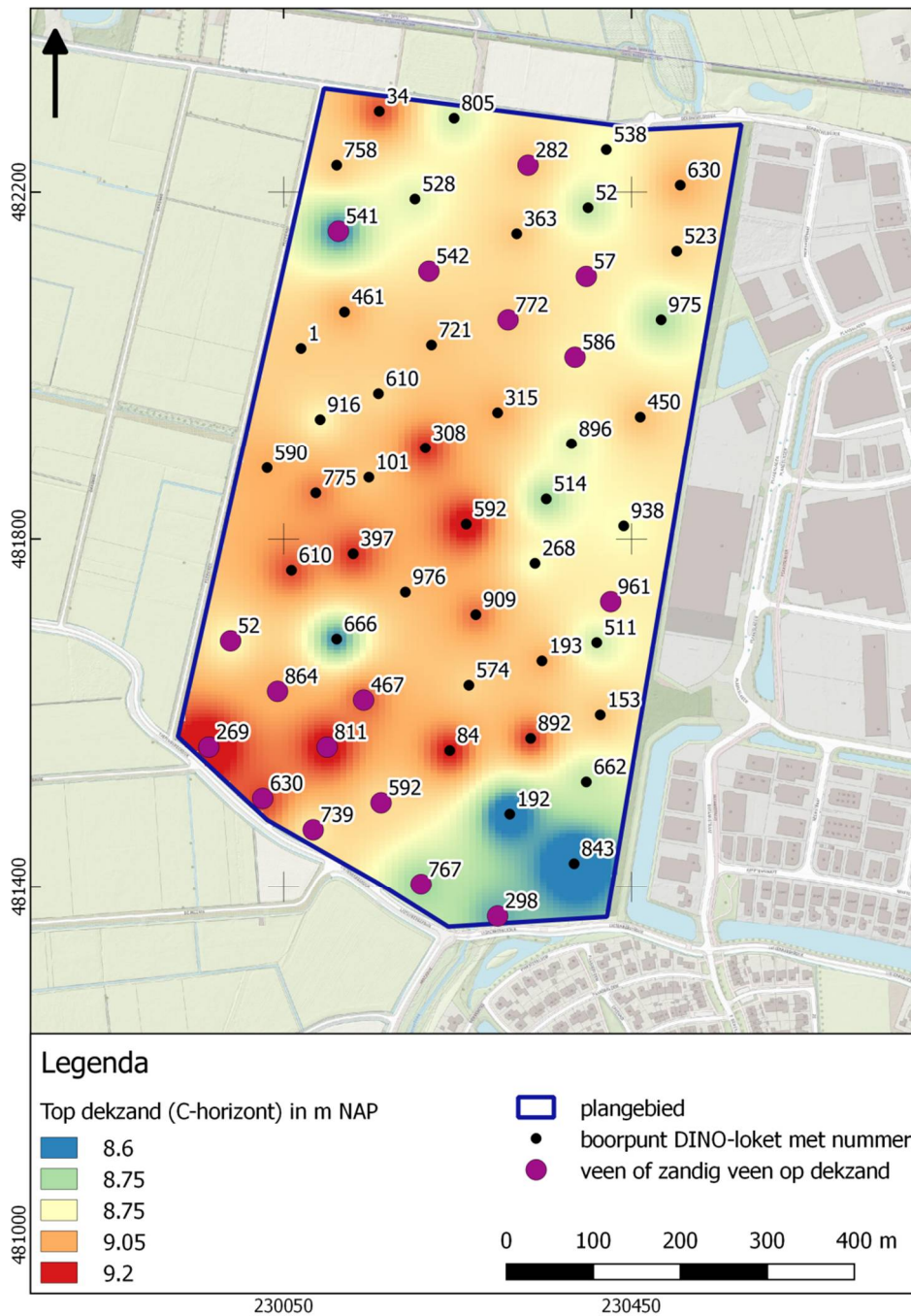
⁵ Deze zijn gebaseerd op [redacted] e.a., 2012.

Afbeelding 6. dikte A-horizont (interpolatie op basis van bodemkundige boringen uit DINO-loket).

De vergraven vlakken zoals die op de gemeentelijke kaart zijn aangegeven komen voor wat betreft de zuidelijke delen goed overeen met de aangetroffen dikte van de A-horizont in de DINO-boringen. Voor wat betreft de wat noordelijker gelegen vlakken is deze correlatie wat minder.

Onderstaande kaart toont een interpolatie van NAP-hoogte van de dekzandtop op basis van de DINO-boringen. Boorpunten waar bovenop het dekzand nog een venige laag (veen of zandig veen) is aangetroffen zijn tevens hierop aangegeven.

Afbeelding 7. Top dekzand in m NAP (interpolatie op basis van bodemkundige boringen DINO-loket).

Bovenstaande kaart toont een zeer vlakke dekzandtop, beginnend vanaf gemiddeld ongeveer 30 cm –mv / 8,95 m NAP (modus: 9 m + NAP; mediaan: 25 cm –mv / 9 m + NAP).⁶ Waar het dekzand opvallend dieper ligt is sprake van een diepere bodemverstoring. Er zijn geen aanwijzingen voor dekzandkopjes/ -opduikingen in het plangebied. In de boorbeschrijvingen zijn evenmin aanwijzingen voor de

⁶ De standaarddeviatie van de dekzandtop is 19 cm. De waarden zijn normaal verdeeld. Dit betekent dat in 95 procent van de boringen de dekzandtop tussen 8,58 en 9,34 m + NAP ligt.

aanwezigheid van een watergang in het plangebied vermeld. Deze zou tot uiting moeten komen in de diepte van het dekzand en de humeuzeiteit van de top. Andere aanwijzingen (kleur, korrelgrote, grind) worden in de beschrijvingen van DINO-loket niet vermeld.

2.3 ARCHEOLOGIE

2.3.1 BEKENDE ARCHEOLOGISCHE WAARDEN

Bijlage 7 toont de locaties van de bekende archeologische waarden en de uitgevoerde archeologische onderzoeken in de omgeving van het plangebied. In het plan- en onderzoeksgebied zijn geen bekende waarden geregistreerd. Ongeveer 300 m ten Westen van het plangebied is waarneming 3088363100 geregistreerd. Deze waarneming is administratief geplaatst en betreft de vondst van een zogenaamde *Geröllkeule* uit de periode Midden-Mesolithicum tot en met Midden-Neolithicum.

2.3.2 AMK-TERREINEN

AMK-terreinen (= Archeologische Monumentenkaart) zijn terreinen waarvan bekend is dat zich archeologische resten in de grond bevinden. Het archeologisch belang daarvan is bovendien gewaardeerd. Zo zijn er AMK-terreinen van archeologische waarde en van hoog, zeer hoog archeologisch belang en wettelijk beschermde AMK-terreinen van zeer hoog archeologisch belang).

Binnen het onderzoeksgebied zijn geen AMK-terreinen geregistreerd. Het dichtstbijzijnde AMK-terrein ligt ongeveer 1,2 km noordwaarts en betreft een terrein met een plaggendeek waar nederzettingen uit het Mesolithicum, Neolithicum, de IJzertijd en Late Middeleeuwen zijn gevonden (AMK-terrein 13616, hoge archeologische waarde).

2.3.3 GEMEENTELIJKE VERWACHTINGSKAART

Op de gemeentelijke verwachtingskaart (bijlage 5) ligt het plangebied overwegend in een zone met een lage verwachting op het aantreffen van archeologische resten. Zie ook paragraaf 1.5.

2.3.4 EERDER ARCHEOLOGISCH ONDERZOEK

In de omgeving van het plangebied hebben eerder archeologische onderzoeken plaatsgevonden. De onderzochte locaties zijn afgebeeld in bijlage 7. Meestal gaat het om bureauonderzoeken voor kabeltracés (zaakid.'s 4618315100 en 4618331100). Het detailniveau van dergelijke, noodzakelijkerwijs langgerekte onderzoeksgebieden is meestal gering voor wat betreft een meer compact onderzoeksgebied.

Zaakid 2071950100 grenst aan het zuidwestelijke plangebied en is wel relevant. Dit betreft een verkennend booronderzoek, uitgevoerd in 2003 door SyntheGra.⁷ Op

⁷ [REDACTED] e.a., 2005

basis van het vooronderzoek werden eenmansesjes verwacht: hiervan zijn geen resten gevonden.

Bij dit onderzoek zijn een tweetal kenmerkende bodemprofielen aangetroffen. Een daarvan kan worden getypeerd als een moerige eerdgrond:

0-30 cm zand, zeer fijn, zwak siltig, matig humeus (opgebracht)

30-45 cm zand, zeer fijn, zwak siltig, sterk humeus, donkerbruin-zwart (venig)

45-80 cm zand, zeer fijn, zwak siltig, zwak grindig, roesthoudend, geel, spoellaagjes

80-120 cm zand, matig fijn, zwak siltig, grijs, spoellaagjes.

Het andere bodemprofiel kenmerkt zich door de volgende bodemopbouw:

0-55 cm zand, zeer fijn, zwak siltig, matig humeus, bruin

55-125 cm zand, matig fijn, zwak siltig, witgeel, gevlekt

125-180 zand, matig grof, zwak siltig, grijs

180-225 zand, matig grof, zwak siltig, sterk grindig, grijs

Vanaf circa 45 cm –mv is in bij het eerste profiel waarschijnlijk sprake van verspoeld zand (C-horizont, Formatie van Boxtel). In het tweede standaardprofiel is vanaf 55 cm vermoedelijk eveneens sprake van verspoeld dekzand. Vanaf 125 cm –mv is hier vermoedelijk sprake van oude beekafzettingen, wellicht behorend tot de Formatie van Kreftenheye.⁸

Op basis van de grondboringen wordt het gebied gezien als een terrein met een lage kans op het aantreffen van archeologische resten. Nader onderzoek werd niet aanbevolen.

2.4 HISTORIE

Rijssen wordt in historische bronnen voor het eerst genoemd in 1188 (*Risnen*). Het is door de eeuwen heen vooral een boerennederzetting gebleven. De huidige Schildkerk vormde het centrum van het kerspel Risnen. In 1243 verkreeg Rijssen stadsrechten. Reden daarvoor was voornamelijk omdat de bisschop van Utrecht (Otto van Holland) tot wiens grondgebied Rijssen behoorde, tegenwicht wou bieden aan zijn leenman in Goor.⁹ Naast een omwalling en een stadsgracht had de stad drie stadspoorten. Daarnaast werd de stad omringd door moerassige of waterrijke gebieden, die een natuurlijke verdedigingslinie vormden. Het Rijssense veen waarin het plangebied lag vormde een van die moerassen (zie afbeelding 8).

Op een oude kaart van vóór 1677 ligt het plangebied nog in een veengebied (Rijssensche Veen). Dit veengebied is al een stuk kleiner dan op de

⁸ interpretatie EB.

⁹ [REDACTED], 2017

paleogeografische kaart van 800 na Chr. (Afbeelding 4, rechts) is aangegeven. Op deze kaart is de Regge ten noorden en oosten van het plangebied aangegeven, maar geen aftakking daarvan in of nabij het plangebied. Dat kan betekenen dat de waterloop niet belangrijk genoeg werd geacht om te worden ingetekend.

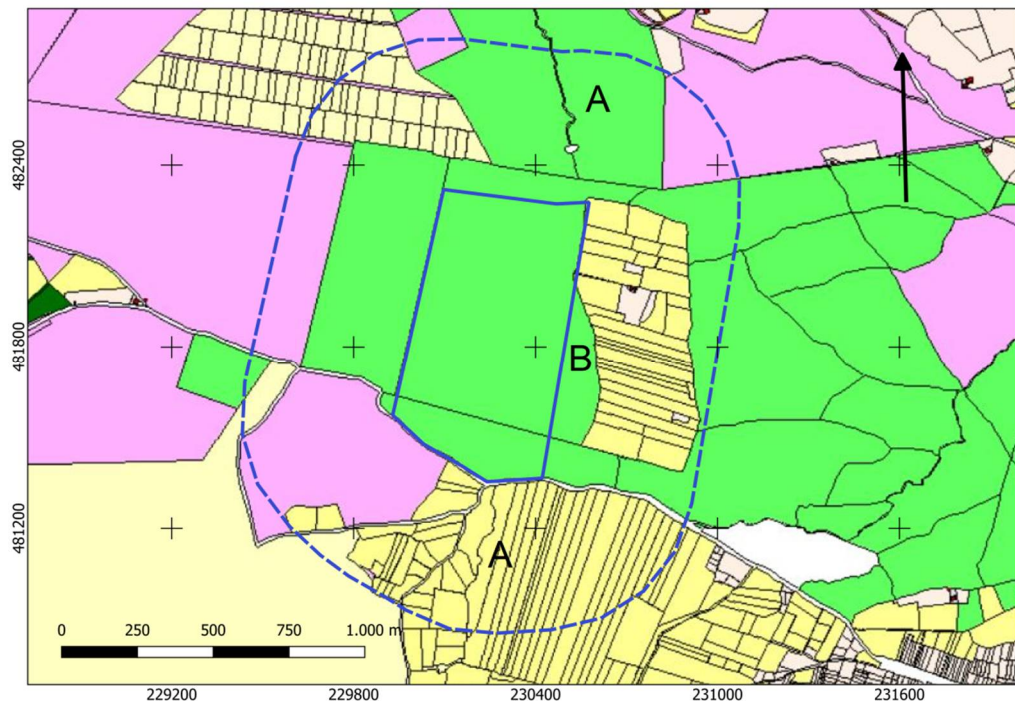

Afbeelding 8. Kaart van Nico ten Have uit ongeveer 1677. Het plangebied is (bij benadering) aangegeven in blauw. Bron: vucontentdm.oclc.org.

Op de eerste kadastrale kaart (circa 1832)¹⁰ is het plangebied en haar omgeving aangeduid als gras-/weideland, grenzend aan sterk verkavelde hooilanden in het oosten en zuiden. Graslanden zijn gronden die te nat zijn voor akkerbouw, maar geschikt om het vee op te laten grazen. Hooilanden komen vooral voor in beekdalen. Ze zijn vrijwel het gehele jaar te nat om vee in te kunnen laten grazen. Tegen het einde van de zomer werd hooi gemaaid.

Noordelijk en zuidelijk van het plangebied zijn waterlopen ingetekend (A). Vermoedelijk is deze al vroeg in de Nieuwe Tijd of zelfs al in de Late Middeleeuwen langs het plangebied gekanaliseerd en loopt bij (B). De voorloper van de huidige Ligtenbergerdijk is eveneens ingetekend.

¹⁰ bron: hisgis.nl

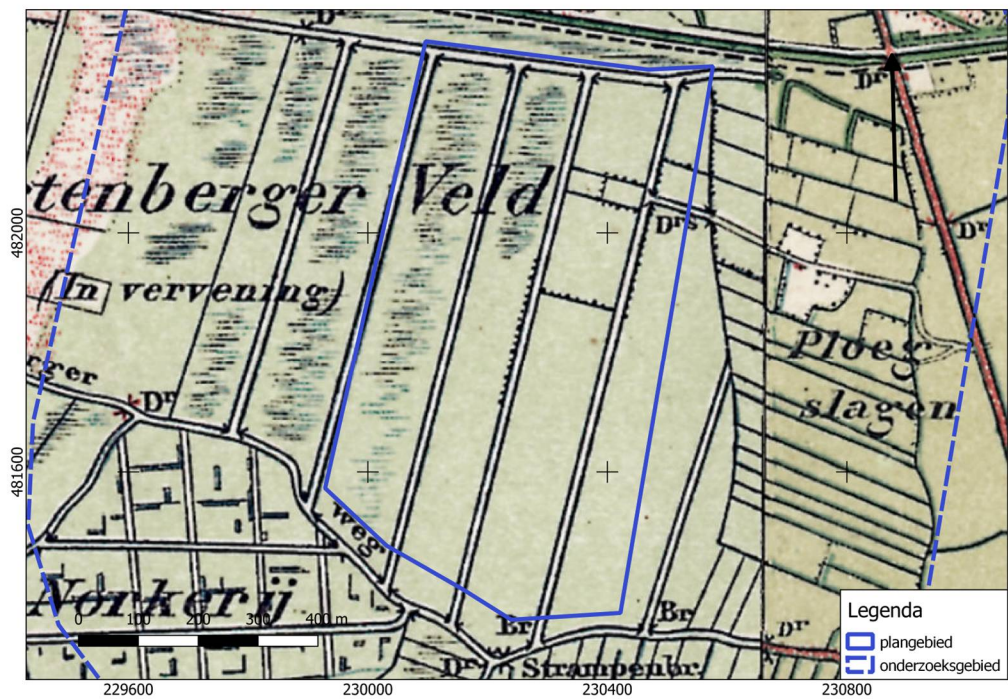
Afbeelding 9. Uitsnede uit de eerste kadastrale kaart, circa 1832. De locatie van het plangebied is blauw omlijnd. Geel: hooiland, beige: bouwland, lichtgroen: weideland, donkergroen: bos/opgaand hout, paars: heide, oranje: onverharde weg. lichtpaars: tuin; rood met grijs: bebouwing met erf. Bron: hisgis.nl.

Op de topografische kaart van 1902 (zie afbeelding 10) is het plangebied aangeduid als (zeer drassig) grasland. Het gebied is nog in vervening, getuige ook de petgaten ten zuidwesten van het plangebied. Waarschijnlijk is de ontginning binnen het plangebied nog niet ter hand genomen, getuige het ontbreken van sporen van verkaveling in het plangebied. Turfwinning in het Rijssensche Veenvond plaats vanaf in ieder geval de 17^e eeuw.¹¹

De graslanden oostelijk van het plangebied worden aangeduid als 'Ploegslagen', wat op latere kaarten is verbasterd tot 'Plaagslagen'. Met het toponiem 'Slagen' wordt een strokenverkaveling bedoeld. Slagenverkavelingen zijn typerend voor voormalige veengebieden. Het plangebied is inmiddels doorsneden door een aantal wegen. Het terrein is waarschijnlijk nog steeds overwegend 'woest', maar het terrein wordt gereedgemaakt voor ontginning.

Tussen 1902 en 1955 werd het gebied door diverse slootjes onderverdeeld in een groot aantal blokvormige percelen. Langs de oostzijde wordt het terrein begrensd door een sloot. Veel van de percelings-slootjes in het plangebied zijn later (rond 1976) alweer gedempt.

¹¹ bron: hartvanrijssen.nl

Afbeelding 10. Uitsnede uit de topografische kaart van 1902. Bron: topotijdreis.nl.

HOOFDSTUK **3** CONCLUSIE EN VERWACHTINGSMODEL

3.1 CONCLUSIE

Het onderzoek is uitgevoerd conform protocol SIKB KNA 4002. Het plangebied ligt in een zone met verspoelde dekzanden. In het noordelijke deel ligt vermoedelijk een droogdal. Tussen 5500 en 3850 voor Chr. (Laat-Mesolithicum – Midden-Neolithicum) raakte het gebied begroeid met veen. Dit veen is ter plaatse overwegend in de Nieuwe Tijd ontgonnen. Bodemkundig valt het terrein grotendeels binnen een zone met gooreerdgronden en moerige eerdgronden. Het nog aanwezige eerdek kan gezien worden als het restant van het oorspronkelijke veenpakket. Op basis van bodemkundige boringen in het plangebied kan aangenomen worden dat de dekzandtop in het plangebied weinig morfologische dynamiek kent: het is een vlak gebied waarbij alleen (recente) bodemverstoringen verschillen veroorzaken. In alle boringen is sprake van een AC-profiel. In een aantal boringen zijn nog resten van een veenpakket in de A-horizont gezien. De A-horizont is gemiddeld ongeveer 30 cm dik. In de omgeving zijn geen archeologische bekend. Nabij het plangebied is verkennend booronderzoek uitgevoerd waaruit een AC-profiel blijkt.

Mogelijk stroomde een zijtak van de Regge langs het oostelijke plangebied. Op oude kaarten vanaf 1677 is binnen het plangebied geen beekloop aangeduid, maar ten noorden en zuiden zijn nog wel delen van een beekloop te zien. Mogelijk is de waterloop al vroeg in de Nieuwe Tijd of wellicht de Late Middeleeuwen gekanaliseerd. Op de vermoedelijke locatie van de oude beekloop is in recente tijden een nieuwe meanderende beek aangelegd.

3.2 VERWACHTINGSMODEL

Gezien het ontbreken van morfologische dynamiek in het onderliggende dekzandlandschap is het plangebied waarschijnlijk weinig aantrekkelijk geweest als vestigingslocatie voor jagers/verzamelaars (Laat-Paleolithicum – Vroeg-Neolithicum). Vanaf het Midden-Neolithicum raakte het terrein bedekt met veen; daarmee werd het ongeschikt voor bewoning. Het ontbreken van een podzolprofiel wijst erop dat het terrein aldoor een zeer nat gebied is geweest. Het terrein is pas in de afgelopen eeuw ontgonnen en is tot op heden onbebouwd gebleven. Voor alle perioden wordt daarom een lage verwachting op het aantreffen van archeologische resten aangehouden.

literatuur

[redacted], 2005 (1997). *Landschappelijk Nederland. De fysisch geografische regio's*. Assen.

[redacted], 2008. *De vorming van het land*. Assen.

[redacted] en [redacted], 2012. KNA Leidraad Inventariserend Veldonderzoek. Deel: Proefsleuvenonderzoek (IVO-P). Gouda.

[redacted], 2008. *Archeologische Standaard Boorbeschrijvingsmethode versie 1.1. Op basis van de Standaard Boorbeschrijvingsmethode versie 5.2. Deltares-rapport 2008-U-R0881/A*

[redacted] en [redacted], 2012. *Vergraven Gronden Inventarisatie van 'diepe' groundbewerkingen, ophogingen en afgravingen. Alterrapport 2336*. Wageningen

[redacted], [redacted] en [redacted], 2005. *Inventariserend veldonderzoek Veeneslagen te Rijssen. Synthegra*. Zelhem.

[redacted], 2017. *Rijssen, de kleine geschiedenis*. Rijssen.

[redacted], 2003. *De ondergrond van Nederland*. Groningen.

Nederlands Normalisatie-instituut, 1989. *Nederlandse Norm NEN 5104, Classificatie van onverharde grondmonsters*, Nederlands Normalisatie-instituut Delft.

[redacted], [redacted] en [redacted], 2012. *Leidraad inventariserend veldonderzoek; Deel: karterend booronderzoek v2*. SIKB

[redacted], [redacted] en [redacted] 2020. *Atlas van Nederland in het Holoceen. Landschap en bewoning vanaf de laatste ijstijd tot nu*. Amsterdam.

Archeologische databases/internetbronnen

ArchisIII

www.boorstaten.nl

www.topotijdreis.nl

www.hisgis.nl

www.grondwatertools.nl

www.kadastralekaart.com

Gebruikte kaarten

Historische kaarten vanaf 1890 tot en met 2015. Bron: www.topotijdreis.nl. Geraadpleegd op 1-9-2022 1

Actueel Hoogtebestand Nederland (AHN2), nauwkeurigheid Z-waarde <= 5 cm. Bron: www.ahn.nl. Geraadpleegd op 30-8-2022

Kaart waarnemingen, AMK-terreinen en onderzoeksmeldingen. Bron: www.zoeken.cultureelerfgoed.nl. Geraadpleegd op 30-8-2022

Bodemkaart van Nederland, schaal 1:50.000. Bron: www.pdok.nl. Geraadpleegd op 1-

9-2022 1

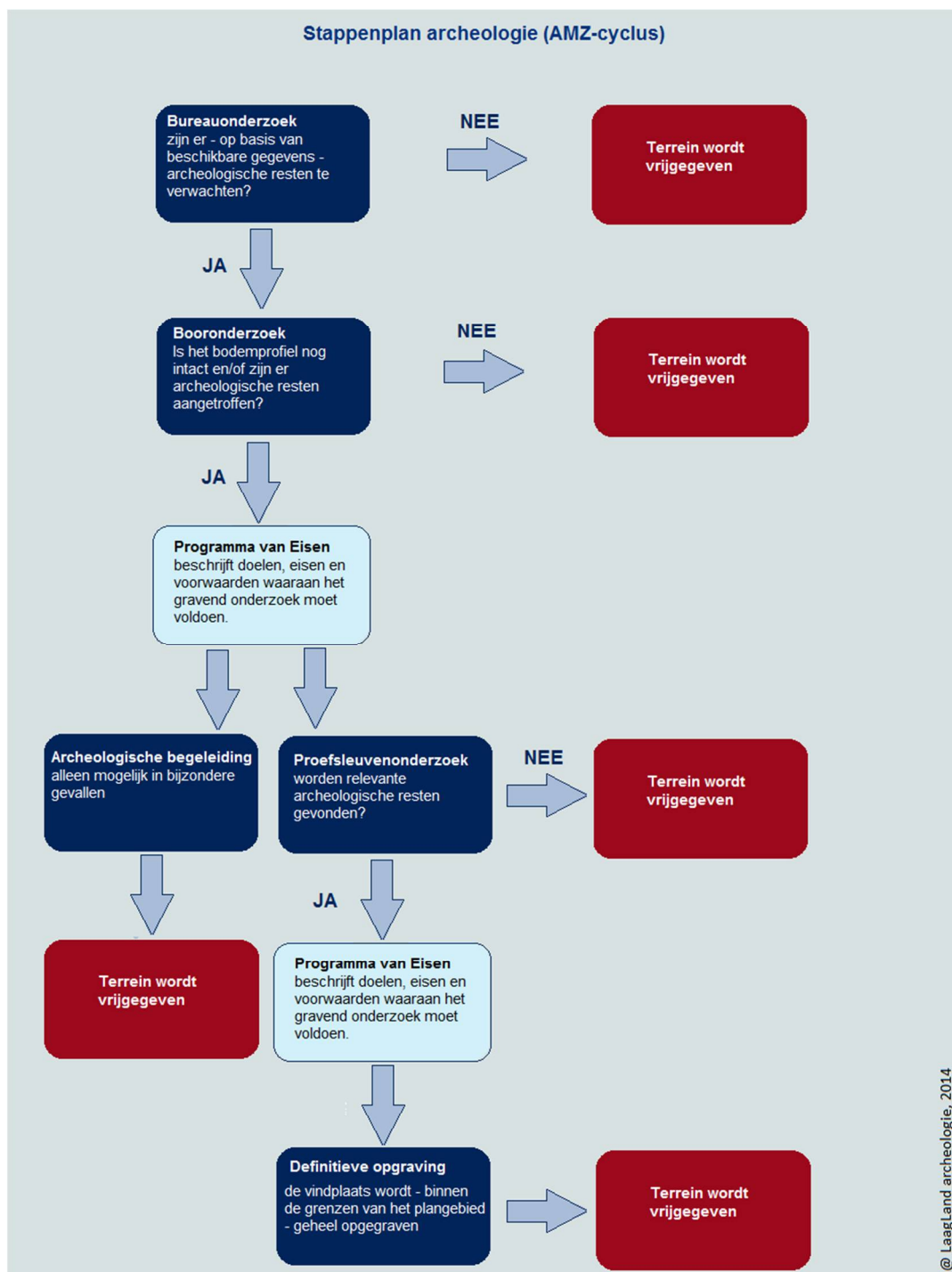
gemeentelijke verwachtingskaart. Bron: gemeente Rijssen-Holten. Geraadpleegd op 31-8-2022

Geomorfologische kaart van Nederland, schaal 1:50.000. Bron: www.pdok.nl. Geraadpleegd op 31-8-2022

Topografische kaart, schaal 1:10.000. Bron: www.pdok.nl. Geraadpleegd op 30-8-2022

Topografische kaart, schaal 1:10.000. Bron: www.pdok.nl. Geraadpleegd op 21-6-2022

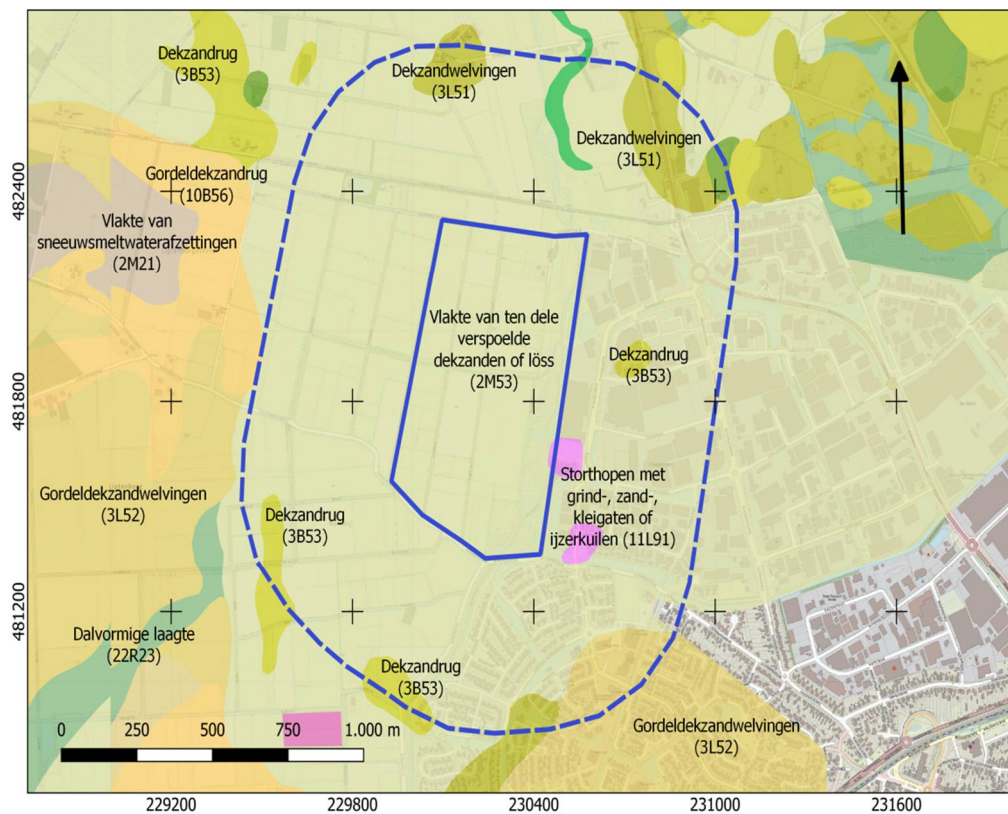
BIJLAGE 1 AMZ-CYCLUS

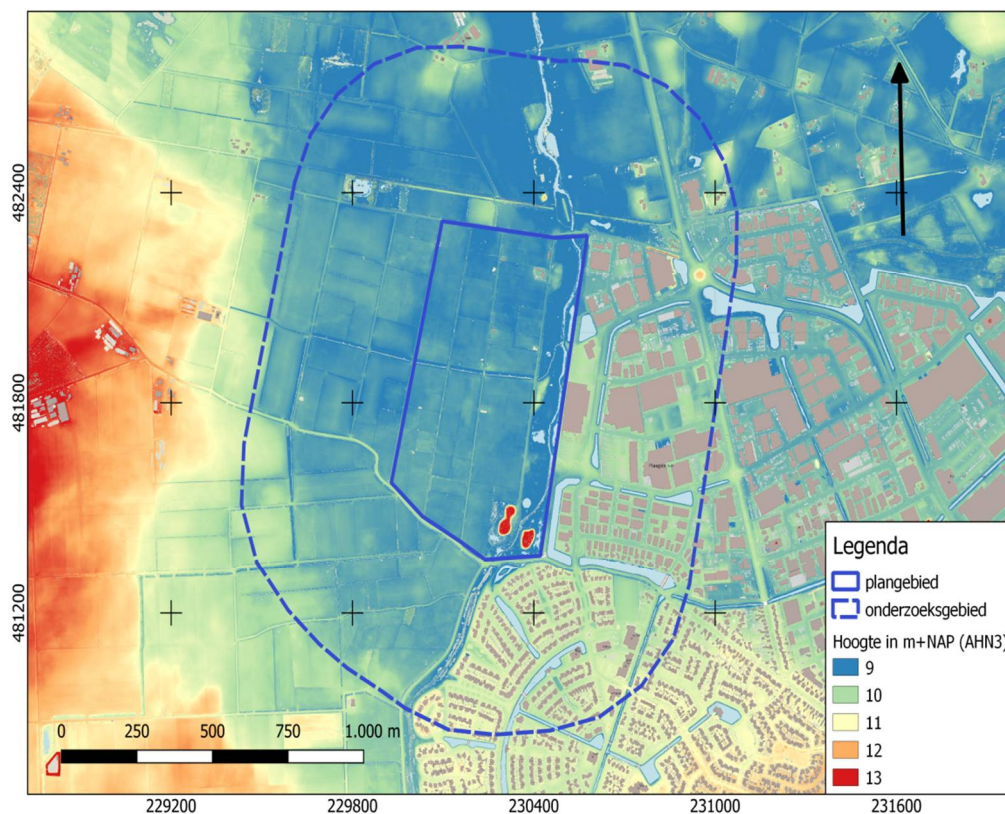
BIJLAGE 2 ARCHEOLOGISCHE PERIODEN

Archeologische perioden		Datering	
Nieuwe tijd	C	-1795	
	B	-1650	
	A	-1500	
Middeleeuwen	Laat	-1250	
	Vol	-1050	
	vroeg	Ottoons	900
		Karolingisch	725
		Merovingisch	450
Romeinse tijd	Laat	-270	
	Midden	-70 na Chr.	
	Vroeg	-15 voor Chr.	
Prehistorie	Ijzertijd	Laat	-250
		Midden	-500
		Vroeg	-800
	Bronstijd	Laat	-1100
		Midden	-1800
		Vroeg	-2000
	Neolithicum	Laat	-2850
		Midden	-4200
		Vroeg	-4900/5300
	Mesolithicum	Laat	-6450
		Midden	-8640
		Vroeg	-9700
	Paleolithicum	Jong	-35.000
		Midden	-250.000
		Oud	
	@ Laagland Archeologie, 2014		

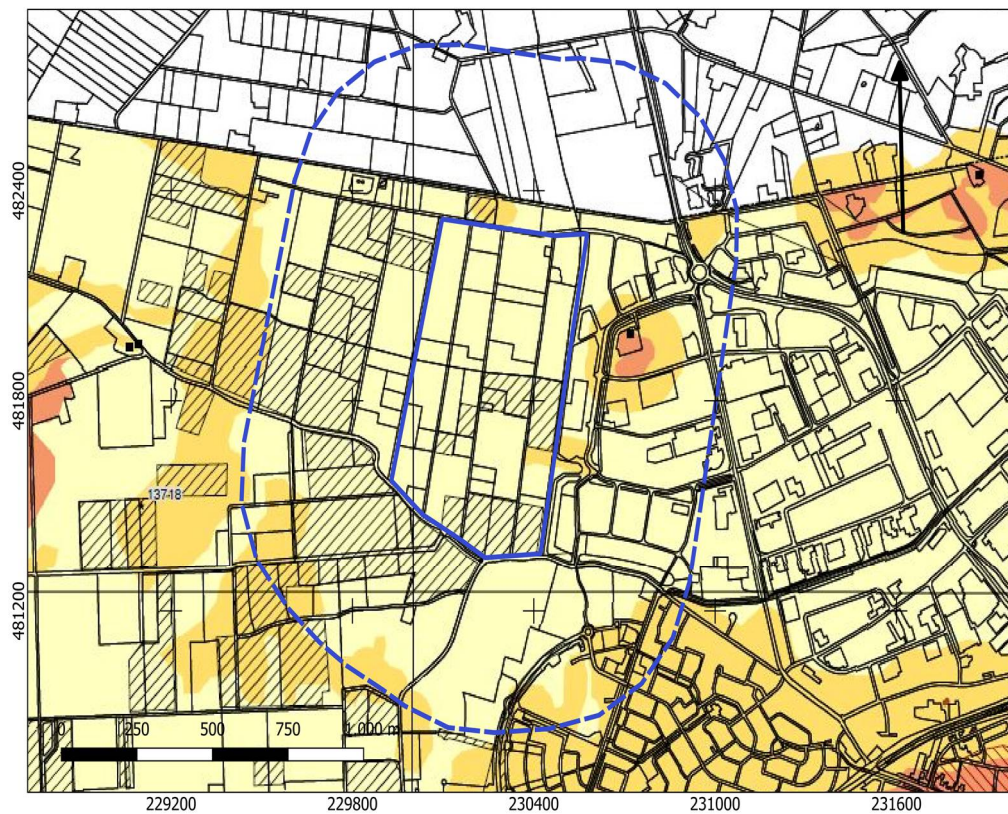
BIJLAGE 3 GEOMORFOLOGISCHE KAART

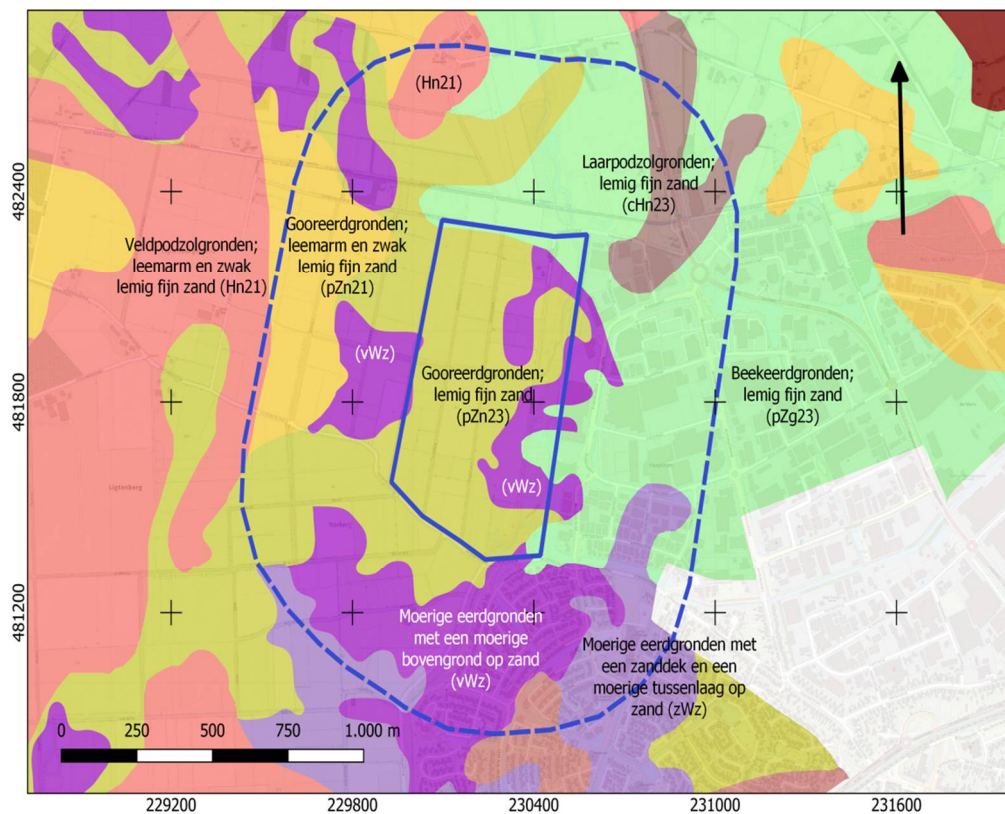
BIJLAGE 4 ACTUEEL HOOGTEBESTAND NEDERLAND

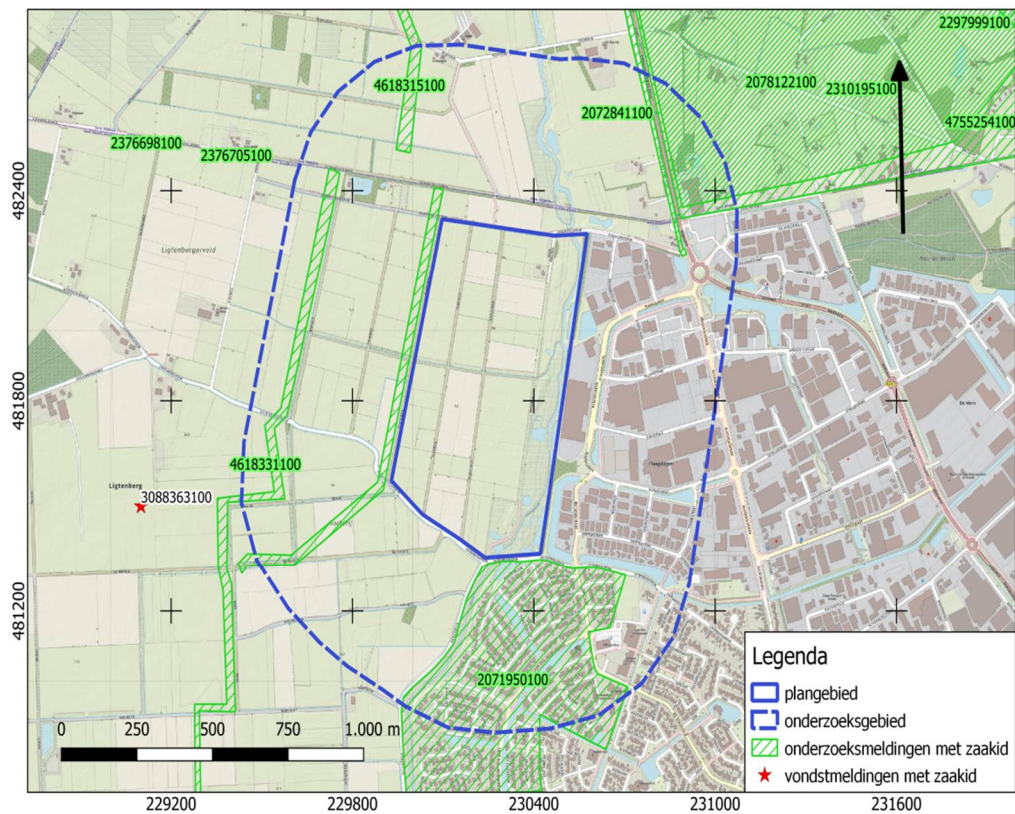
BIJLAGE 5 GEMEENTELIJKE ARCHEOLOGISCHE VERWACHTINGSKAART

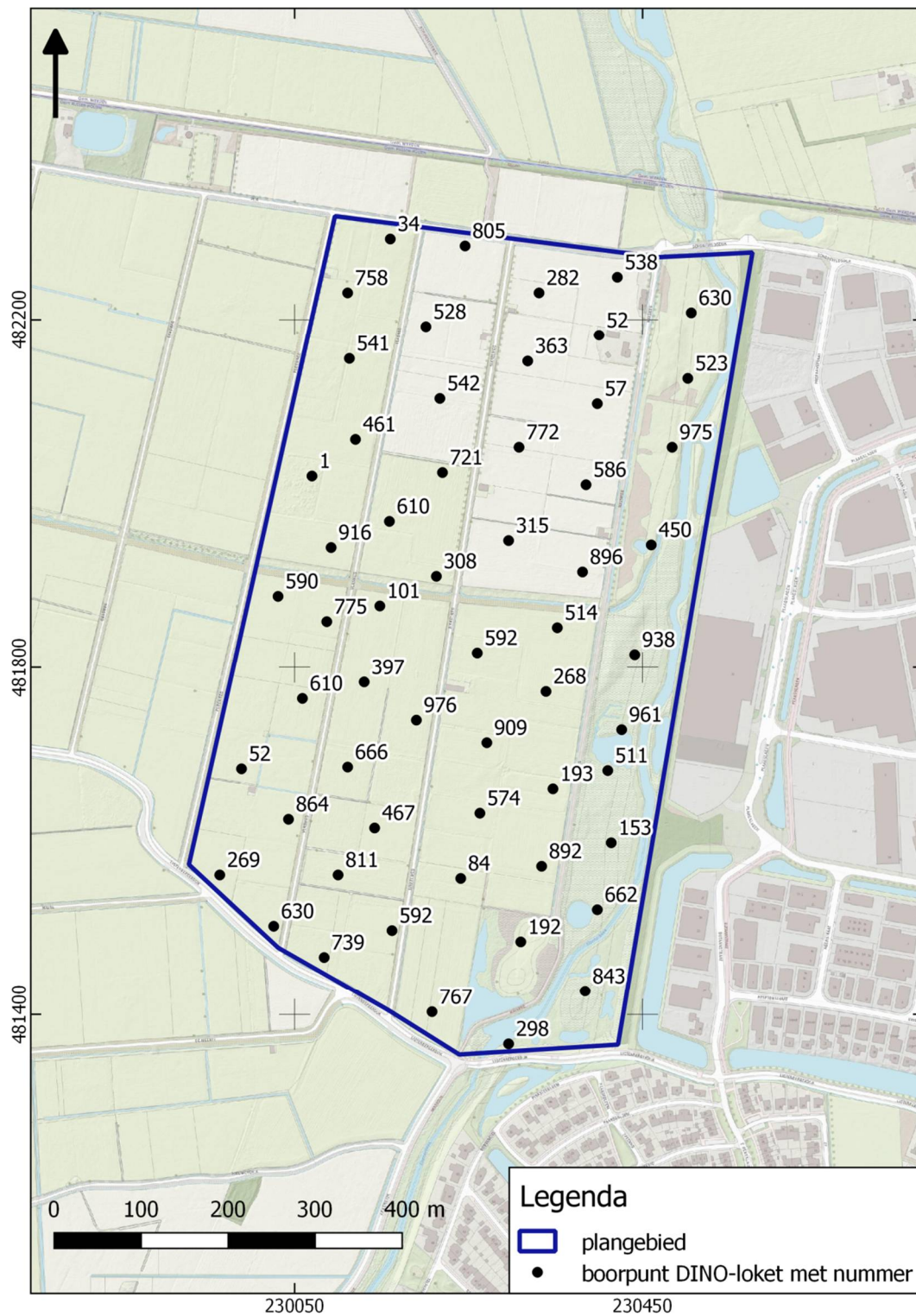
BIJLAGE 6 BODEMKAART

BIJLAGE 7 WAARNEMINGEN, AMK-TERREINEN EN ONDERZOEKSMELDINGEN

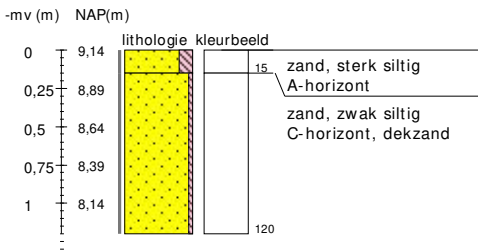

BIJLAGE 8 BOORPUNTENKAART DINO-LOKET

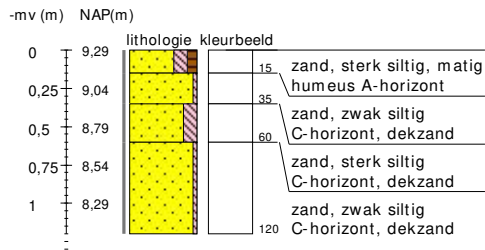

BIJLAGE 9 BOORSTATEN DINO-LOKET

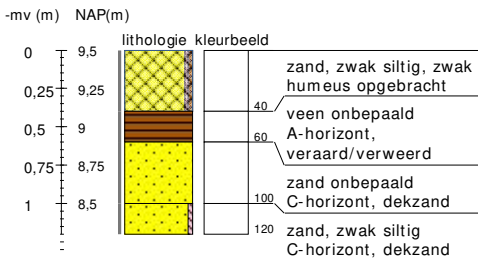
Boring 1 RD-coördinaten: 230070/482020

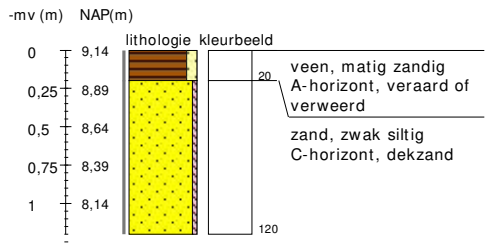
Boring 34 RD-coördinaten: 230160/482293

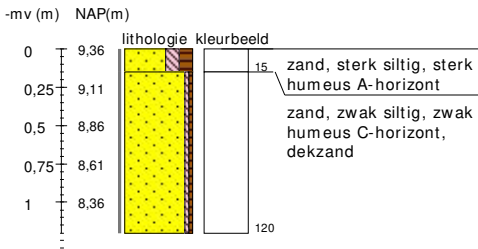
Boring 52 RD-coördinaten: 229989/481683

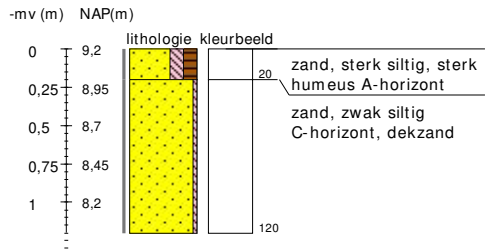
Boring 57 RD-coördinaten: 230398/482103

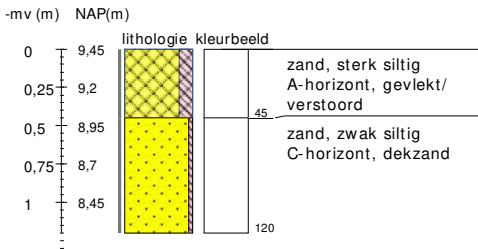
Boring 84 RD-coördinaten: 230241/481557

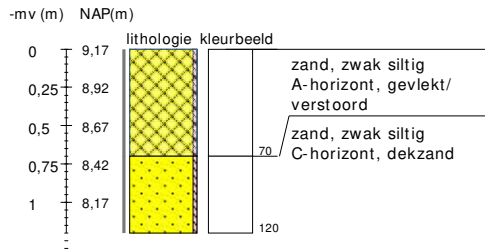
Boring 101 RD-coördinaten: 230148/481871

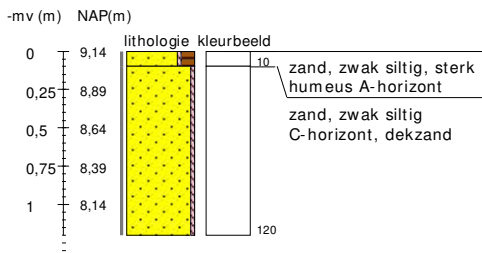
Boring 153 RD-coördinaten: 230414/481598

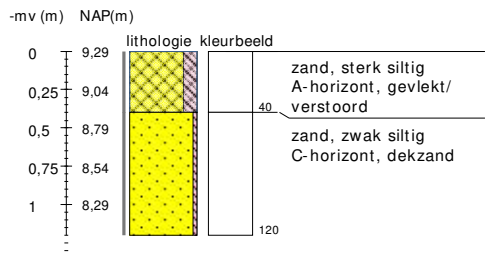
Boring 192 RD-coördinaten: 230310/481484

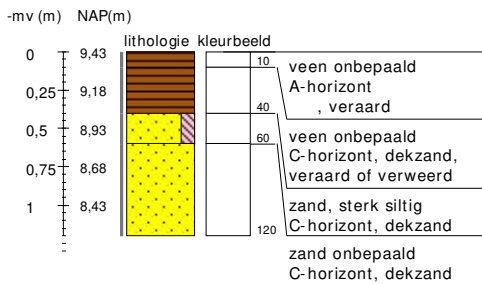
Boring 193 RD-coördinaten: 230347/481660

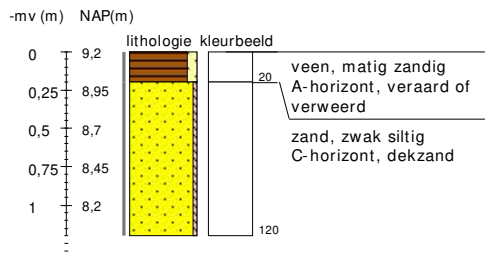
Boring 268 RD-coördinaten: 230339/481772

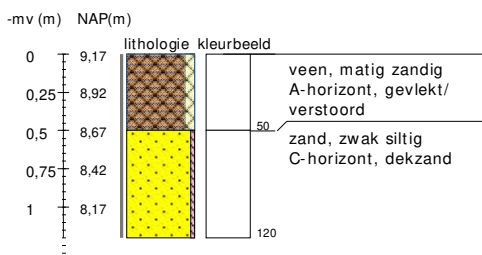
Boring 269 RD-coördinaten: 229964/481561

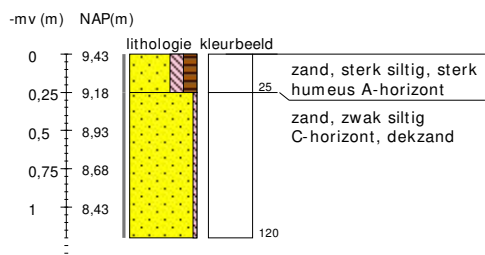
Boring 282 RD-coördinaten: 230331/482231

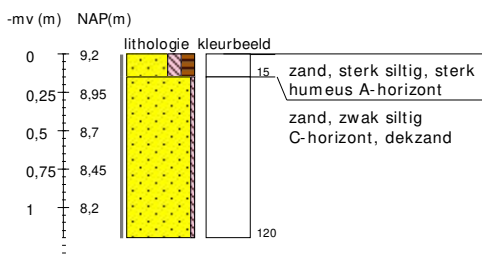
Boring 298 RD-coördinaten: 230296/481366

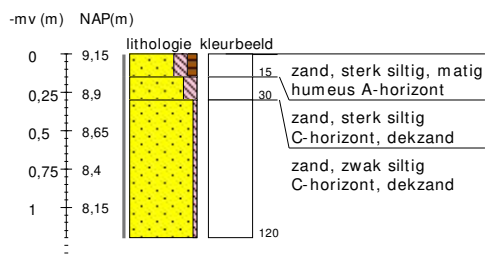
Boring 308 RD-coördinaten: 230213/481905

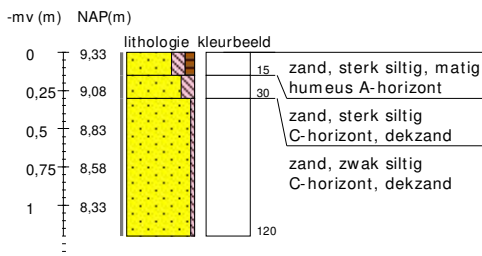
Boring 315 RD-coördinaten: 230296/481946

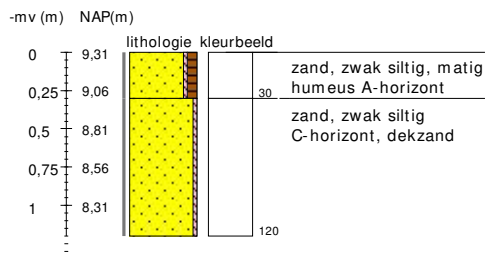
Boring 363 RD-coördinaten: 230318/482152

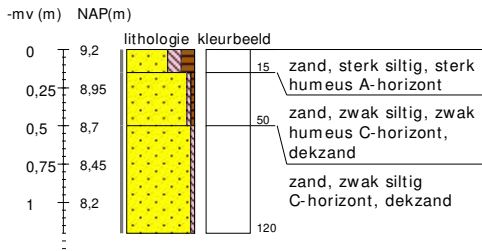
Boring 397 RD-coördinaten: 230130/481783

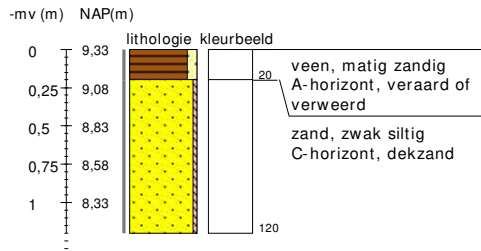
Boring 450 RD-coördinaten: 230460/481941

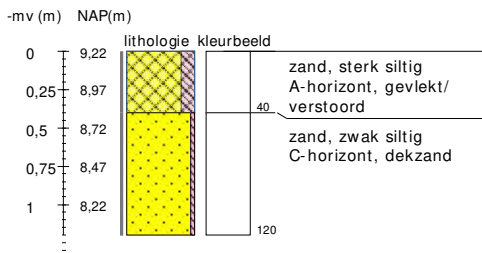
Boring 461 RD-coördinaten: 230120/482062

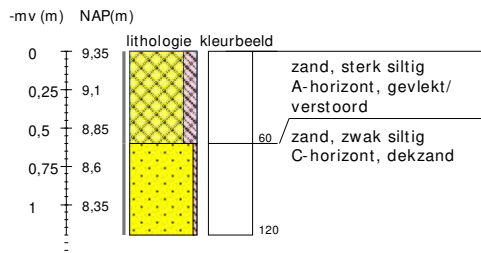
Boring 467 RD-coördinaten: 230142/481615

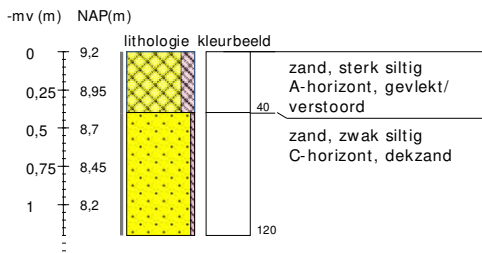
Boring 511 RD-coördinaten: 230410/481681

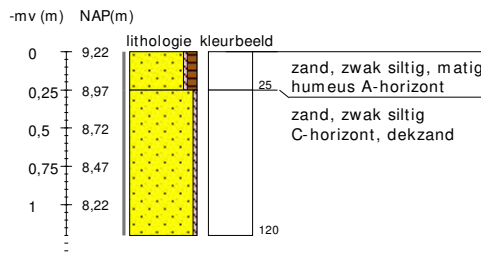
Boring 514 RD-coördinaten: 230352/481846

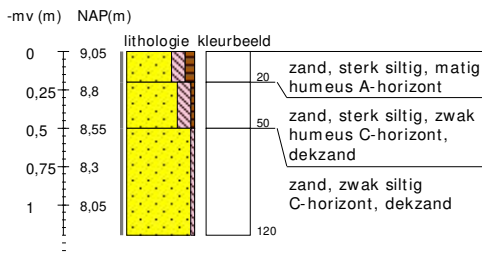
Boring 521 RD-coördinaten: 230400/482182

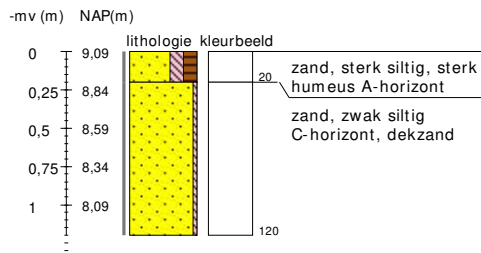
Boring 523 RD-coördinaten: 230502/482132

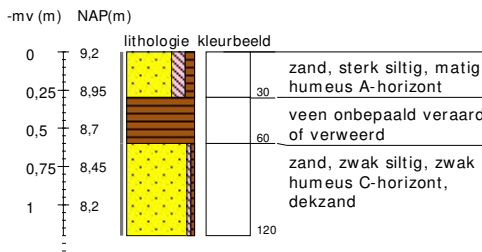
Boring 528 RD-coördinaten: 230201/482192

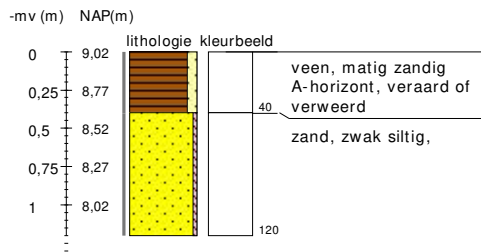
Boring 538 RD-coördinaten: 230421/482249

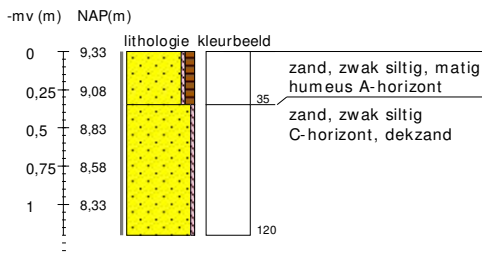
Boring 541 RD-coördinaten: 230113/482155

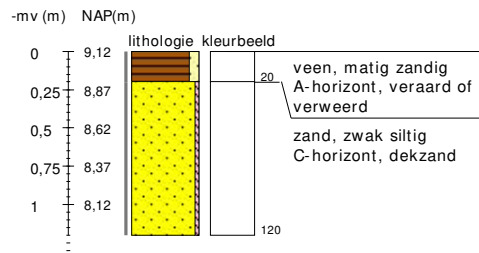
Boring 542 RD-coördinaten: 230217/482109

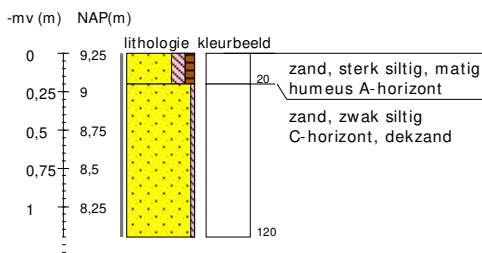
Boring 574 RD-coördinaten: 230263/481632

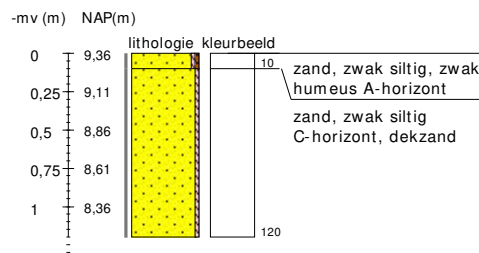
Boring 586 RD-coördinaten: 230385/482010

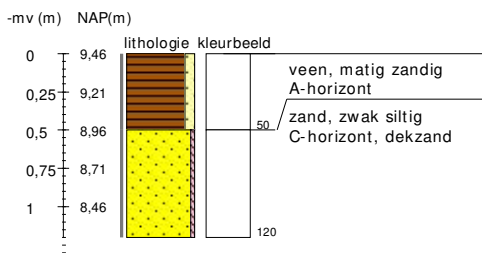
Boring 590 RD-coördinaten: 230031/481882

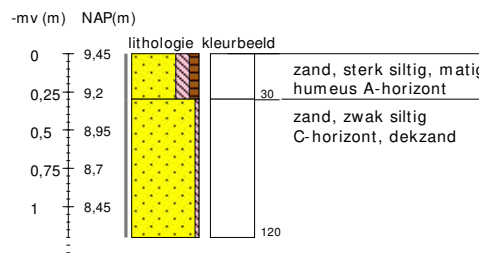
Boring 592 RD-coördinaten: 230260/481817

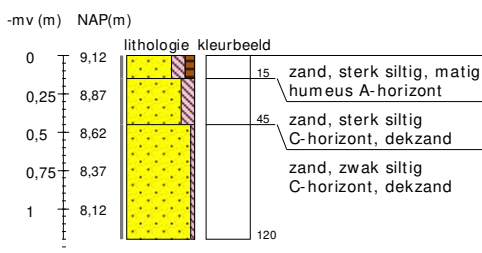
Boring 599 RD-coördinaten: 230162/481497

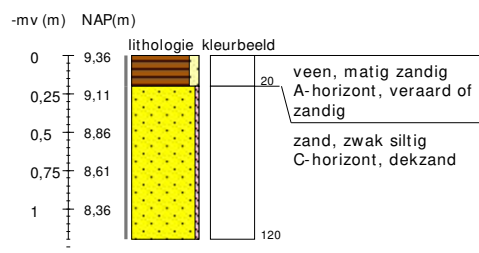
Boring 610 RD-coördinaten: 230059/481764

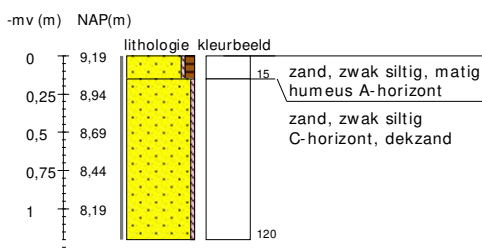
Boring 611 RD-coördinaten: 230159/481968

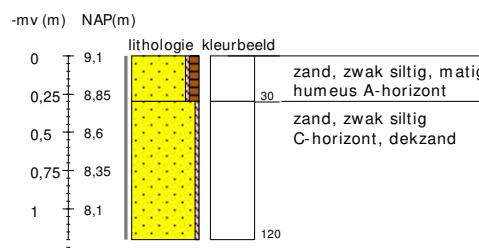
Boring 630 RD-coördinaten: 230026/481502

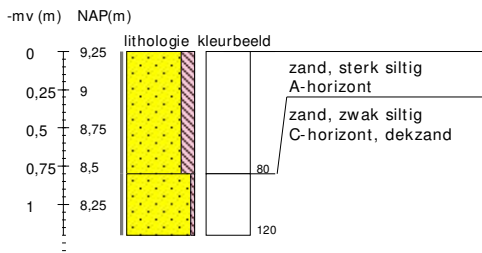
Boring 633 RD-coördinaten: 230506/482208

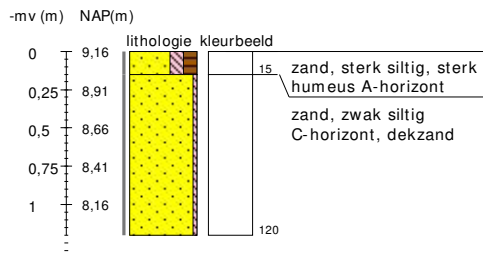
Boring 662 RD-coördinaten: 230398/481521

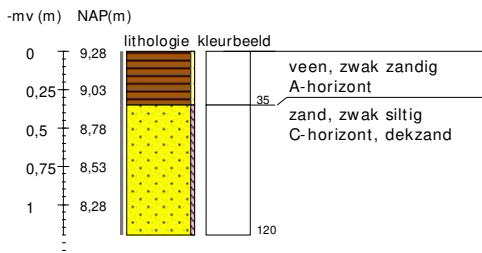
Boring 666 RD-coördinaten: 230190/481739

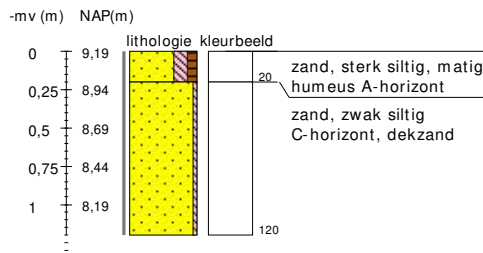
Boring 721 RD-coördinaten: 230220/482024

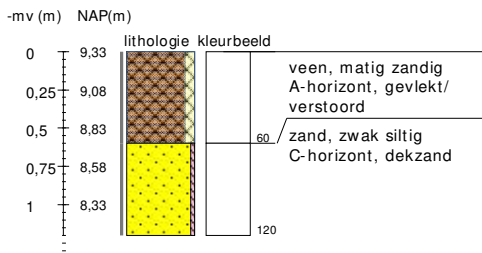
Boring 739 RD-coördinaten: 230084/481466

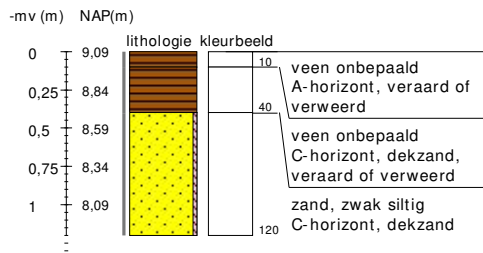
Boring 758 RD-coördinaten: 230111/482231

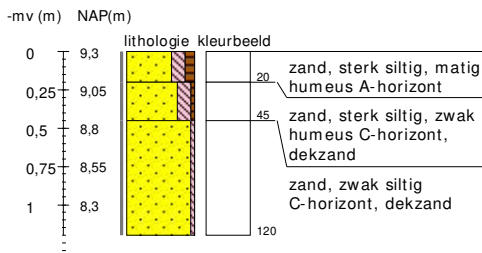
Boring 767 RD-coördinaten: 230208/481403

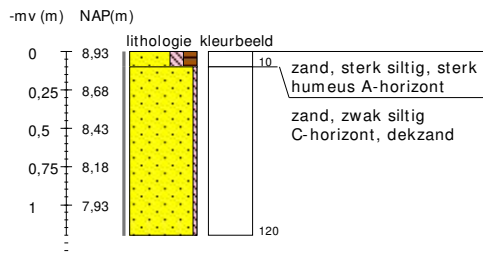
Boring 772 RD-coördinaten: 230308/482053

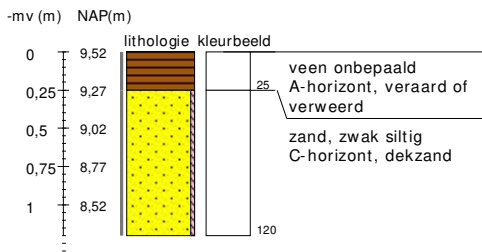
Boring 775 RD-coördinaten: 230087/481853

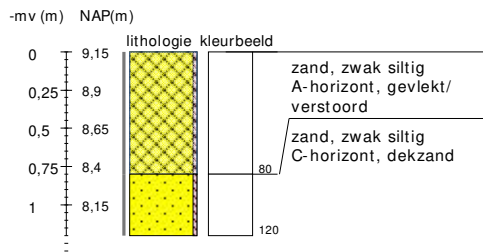
Boring 805 RD-coördinaten: 230246/482285

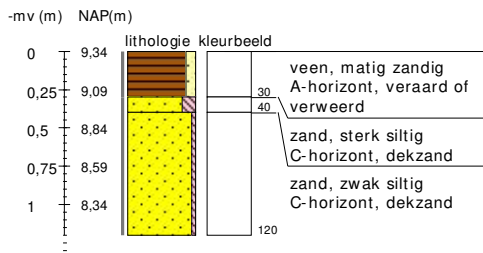
Boring 811 RD-coördinaten: 230100/481561

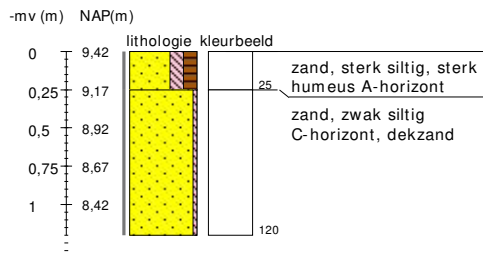
Boring 843 RD-coördinaten: 230384/481427

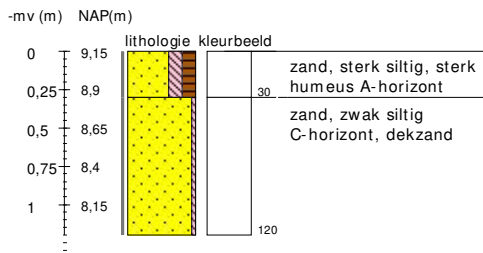
Boring 864 RD-coördinaten: 230043/481625

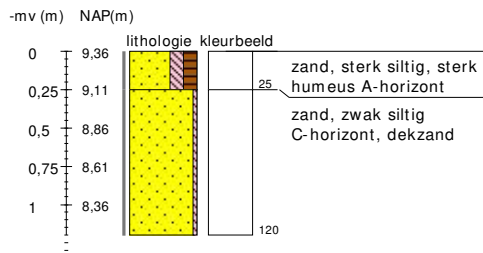
Boring 892 RD-coördinaten: 230334/481571

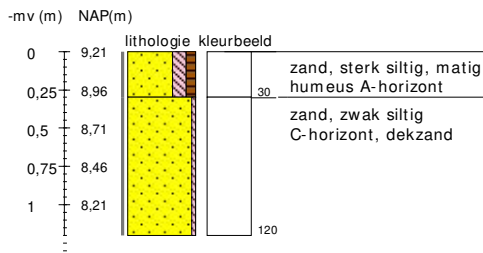
Boring 896 RD-coördinaten: 230381/481910

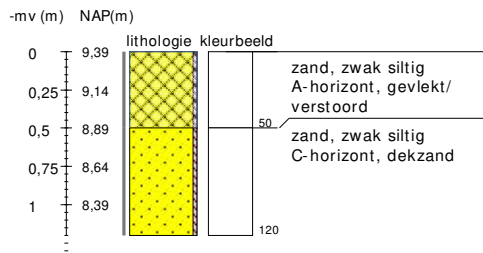
Boring 909 RD-coördinaten: 230271/481713

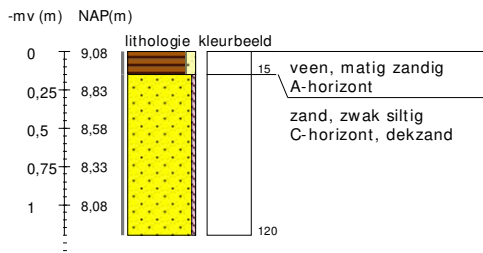
Boring 916 RD-coördinaten: 230092/481938

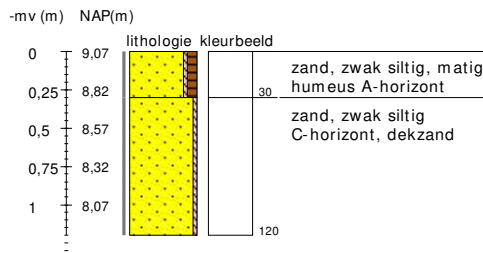
Boring 938 RD-coördinaten: 230441/481815

Boring 961 RD-coördinaten: 230426/481728

Boring 975 RD-coördinaten: 230484/482053

Legenda (conform NEN 5104, boorbeschrijvingsnorm van NITG-TNO en ASB)

<p>Zand</p> <p>Zand, zwak siltig</p> <p>Zand, matig siltig</p> <p>Zand, sterk siltig</p> <p>Zand, uiterst siltig</p> <p>Zand, kleiig</p>	<p>Veen</p> <p>Veen, mineraalarm</p> <p>Veen, zwak kleilig</p> <p>Veen, sterk kleilig</p> <p>Veen, zwak zandig</p> <p>Veen, sterk zandig</p>	<p>Zandmediaan</p> <p>uiterst fijn < 105 µm zeer fijn 105 - < 150 µm matig fijn 150 - < 210 µm matig grof 210 - < 300 µm zeer grof 300 - < 420 µm uiterst grof 420 - < 2000 µm</p> <p>Zandsortering</p> <p>goed gesorteerd D60/D10 < 1,8 matig gesorteerd D60/D10 1,8 < 3 slecht gesorteerd D60/D10 > 3</p>	<p>Boortype</p> <p>Edelmanboor ø 7 cm Edelmanboor ø 10 cm Edelmanboor ø 12 cm Edelmanboor ø 15 cm </p> <p>Guts ø 2 cm Guts ø 3 cm </p> <p>Riverside boor ø 7 cm </p>
<p>Klei</p> <p>Klei, zwak siltig</p> <p>Klei, matig siltig</p> <p>Klei, sterk siltig</p> <p>Klei, uiterst siltig</p> <p>Klei, zwak zandig</p> <p>Klei, matig zandig</p> <p>Klei, sterk zandig</p>	<p>Grind</p> <p>Grind, zwak zandig</p> <p>Grind, matig zandig</p> <p>Grind, sterk zandig</p> <p>Grind, uiterst zandig</p> <p>Grind, siltig</p>	<p>Inclusies/archeologische indicatoren (resten van planten, wortels, schelpen, wortels, hout, baksteen, puin, kolengruis, glas, aardeverk, houtskool, vuursteen, bot, fosfaat)</p> <p>weinig < 1% matig 1-10% veel > 10%</p>	<p>Mechanische boor ø 10 cm : Mechanische boor ø 12 cm :: Mechanische boor ø 15 cm ::: Mechanische boor ø 20 cm ::::</p>
<p>Leem</p> <p>Leem, zwak zandig</p> <p>Leem, sterk zandig</p>	<p>Overige toevoegingen</p> <p>zwak humeus</p> <p>matig humeus</p> <p>sterk humeus</p> <p>zwak grindig</p> <p>matig grindig</p> <p>sterk grindig</p>	<p>Begrenzing onderliggende laag</p> <p>scherp overgangsgebied < 0,3 cm onscherp overgangsgebied 0,3 - < 3 cm diffuus overgangsgebied 3 cm - < 10 cm</p> <p>Kalkgehalte</p> <p>kalkloos geen opbruising, minder dan 0,5% CaCO₃ kalkarm hoorbare opbruising, circa 0,5 - 1 à 2 % CaCO₃ kalkrijk zichtbare opbruising, 1 à 2% CaCO₃</p>	<p>Grondwaterstand</p> <p>GHG ▲ GWG ▽ GLG ◆</p> <p>Boorsten! - www.boorsten.nl</p>

BIJLAGE 10 VERKLARENDE WOORDENLIJST

Administratief geplaatst – administratief geplaatste waarnemingen zijn waarnemingen waarvan de exacte vondstlocatie niet bekend is. Dit betreft vaak oude vondsten of recentere vondsten door een amateurarcheoloog. In Archis3 zijn ze op de topografische kaart geplaatst op het snijpunt van een 100 x 100 m raster.

AMK-terreinen - De AMK (Archeologische Monumentenkaart) is een bestand van alle bekende, behoudenswaardige archeologische terreinen in Nederland. Op de kaart staan terreinen van archeologische, hoge archeologische en zeer hoge archeologische waarde (al dan niet wettelijk beschermd) aangegeven. De AMK wordt niet meer geactualiseerd.

Es – een es (enk, eng) is een areaal bouwland dat door meerdere grondgebruikers wordt gebruikt. Een es is ruimtelijk begrensd en als zodanig herkenbaar, maar de individuele percelen zijn niet gescheiden door duidelijk herkenbare grenzen.

Formatie van Boxtel – de Boxtel-afzettingen bestaan overwegend uit zand en in wat mindere mate uit leem. Deze afzettingen zijn vooral onder koude, periglaciale omstandigheden gevormd. Het betreft onder andere afzettingen die door de wind zijn afgezet (eolische afzettingen), niet-eolische afzettingen zoals löss, kleinschalige fluviatiele afzettingen, hellingafzettingen, en lacustiene afzettingen.

Formatie van Drenthe – de sedimenten van de Drentheformatie bestaan overwegend uit matig fijn tot uiterst grof grindhoudend zand, klei en leem. Deze sedimenten zijn gevormd door of nabij het landijs tijdens het Saalien.

Formatie van Kreftenheye – de Kreftenheye-afzettingen bestaan overwegend uit matig tot uiterst grof, grindig zand en in wat mindere mate uit siltige kleilagen. Deze sedimenten zijn afgezet in een vlechtend en meanderend fluvioglaciaal en fluviatiel milieu gedurende het laat-Saalien – vroeg-Holoceen.

Geröllkeule - een *Geröllkeule* (rolsteenhamer) is een doorboorde stenen 'hamer'. Het is tot op heden niet duidelijk waarvoor deze gebruikt zijn. Mogelijk speelden ze een rol bij vuursteenbewerking.

Foto van een Geröllkeule.
Bron: archeoweb.nl

Laagpakket van Wierden - (Boxtelformatie). Tot dit laagpakket worden de dekzanden gerekend. Dekzand is gedurende het laat-Weichselien – vroeg-Holoceen gevormd onder invloed van de wind

Middeleeuwen - De Middeleeuwen duurden van 450 – 1500 na Chr. Over de periode vlak na het definitieve vertrek van de Romeinen uit Nederland is weinig bekend. Tot op heden zijn relatief weinig vindplaatsen uit deze periode aangetroffen. Er zijn sterke vermoedens dat resten uit deze periode voor een belangrijk deel onder de huidige oude stads- en

dorpskernen en oude akkercomplexen liggen. Vanaf ongeveer de 10^e eeuw ontstaat er weer enige stabiliteit en is sprake van een min of meer centraal gezag. De maatschappij raakt gefeodaliseerd. In deze periode werd een begin gemaakt met de ontginning van veen, heide en bos.

Petgat - een petgat is een waterplas, ontstaan door het uitbaggeren van veen. Vanaf de 16^e eeuw werd een baggerbeugel gebruikt, waarmee veen kon worden gewonnen dat onder de waterspiegel ligt. Het uitgebaggerde veen werd op legakkers te drogen gelegd zodat het kon worden gebruikt als turf. In veel veengebieden zijn grote plassen ontstaan uit petgaten doordat stormen de legakkers wegsloegen of doordat ook de legakkers uiteindelijk werden weggebaggerd.

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE) – De RCE is een onderdeel van het ministerie van OCW. Het voert wet- en regelgeving uit, ontwikkelt kennis en geeft advies over rijksmonumenten, landschap & omgeving, archeologie en roerend erfgoed.

Saalien – een geologische periode in het Pleistoceen die duurde van 236 – 126 duizend jaar geleden. Het Saalien was de voorlaatste ijstijd (voorlaatste glaciaal). Gedurende deze periode kwam het landijs tot in Midden-Nederland.

Stuwwallen - de stuwwallen zijn in de loop van de voorlaatste ijstijd (Saalien, 238 – 126 duizend jaar geleden) gevormd. Gedurende deze ijstijd waren grote delen van Nederland bedekt met landijs. Het gewicht van het ijspakket, dat vele honderden meters dik kon zijn, perste oudere afzettingen onder het ijs weg. Aan de voor- en zijanten van gletsjertongen ontstonden hierdoor opgestuwde heuvels. De stuwwal kenmerkt zich door een patroon van min of meer evenwijdig lopende dagzomen, die soms door een overschuivingsvlak worden gescheiden.

Weichselien – een geologische periode in het Pleistoceen die duurde van 116 – 11,7 duizend jaar geleden. Het Weichselien is de laatste ijstijd (glaciaal) die we in Nederland gehad hebben. Het landijs bereikte de Nederlandse grenzen niet, maar wel was de bodem van grote delen permanent bevroren (permafrost).